

WENIGSEN WENIGSEN Kinderen

Tijdschrift voor en over Jenaplanonderwijs

IN DIT NUMMER:

SCHOOLKRANT

Jaargang 12, nummer 4, maart 1997.
Uitgegeven door de Nederlandse Jenaplan-
vereniging. Abonnees, individuele leden,
scholen en besturen of medezeggenschaps-
raden ontvangen dit tijdschrift vijf keer per
schooljaar. Mensen-kinderen verschijnt in
september/november/januari/maart en mei.
Losse abonnementen à f 37,50 per jaar schrif-
telijk op te geven bij het administratie-adres:
Jenaplanbureau, Rembrandtlaan 50, 1741 KJ
Schagen. Voor zendingen aan één adres geldt:
5 tot 9 exemplaren f 35,- per abonnement, 10
en meer exemplaren f 32,50 per abonnement.
Studenten/cursisten f 20,- per abonnement,
mits opgegeven via hogeschool en aan één
adres gezonden.

Mutaties en abonnementen kunnen ingaan op
1 sept., 1 nov., 1 jan., 1 maart en 1 mei, op te
geven aan het administratie-adres.

Redactie: Ad Boes, Kees Both, Kor Posthumus,
Cees Jansma, Felix Meijer en Jan Tomas.
Eindredactie: Kees Both (CPS)
Redactieadres: CPS-Jenaplan, Postbus 1592,
3800 BN Amersfoort, tel. 033-4534343.

Layout en opmaak:
Amanda van den Oever, Deil.

Fotografie:
omslag: Geert de Vries, Assen

Advertenties: (te regelen via het Jenaplan-
bureau, Rembrandtlaan 50, 1741 KJ Schagen;
tel. 0224-213306)
kosten f 500,- per pagina, f 250,- per halve
en f 125,- per kwart pagina.
Personeelsadvertenties 2 weken voor het uit-
komen aan te leveren, in het goede formaat en
druk gereed, met logo van school of bestuur.

Druk:
De Brandaen Grafische Totaalservice, Amers-
foort.
Gedrukt op totaal chloorvrij papier.
Oplage: 1000

© Copyright Nederlandse Jenaplan Vereniging
ISSN 0920-3664

MENSEN kinderen

Tijdschrift voor en over Jenaplan onderwijs.

INHOUD

VAN DE REDACTIE	3
<i>Kees Both</i>	
Schoolkrant en Jenaplan-basisschool (1)	4
<i>Kees Both</i>	
Het leren van de kunst en de kunst van het leren (3)	9
<i>Tom de Boer</i>	
Onderwijsbeleid groeps grootte, kerndoelen en toetsing	12
<i>Ad Boes</i>	
Zeven blunders	15
<i>Donella Meadows</i>	
Hoe krijg ik iemand op 'aan'?	16
<i>Henk Veneman</i>	
Opgroeien is een moeilijke klus	18
<i>Jos Teunissen/Cees Veltman</i>	
TOM	21
Opgedoken uit het Jenaplanarchief	22
Werkplaatsinrichting	
Ingezonden brief	27

VAN DE REDACTIE

Boeken kunnen je raken. Onlangs las ik 'De familie Slepak' van Chaim Potok. Het waar-gebeurde verhaal gaat over twee generaties Russische Joden, waarvan de vader zijn jood-zijn ontkent en als overtuigd bolsjewiek een actief aandeel heeft in de revolutie van 1917. Hij heeft weinig scrupules in de strijd en begaat heel wat wreedheden. Hij wordt later een belangrijk lid van de Partij.

De zoon weet maar heel weinig over het leven van zijn vader en die vertelt er weinig over. Door allerlei gebeurtenissen wordt de zoon zich van zijn joodse achtergrond bewust en ziet hij tevens steeds scherper de onmenselijkheid van het regime van Stalin. Zijn vader houdt door dik en dun zijn verering van Stalin vol, zelfs als, na diens dood, duidelijk wordt wat voor schurk het was. De lijdensweg van de zoon begint pas echt als hij een visum aanvraagt voor zijn gezin voor emigratie naar Israël. Het duurt achttien jaar (!) voordat hij kan vertrekken. In die jaren zijn de pesterijen niet van de lucht - ontslag, regelmatig arrestaties en opsluiting, vierenhalf jaar verbanning naar een verschrikkelijk oord dichtbij de Mongoolse grens.

Wat mij vooral fascineert is het doorzet-

tingsvermogen van de hoofdpersoon. En hoe iemand zijn menselijke waardigheid, die men probeert kapot te maken, toch weet te bewaren. Zulke verhalen bemoedigen mij, net zoals 'Wilde zwanen' van Yung Chang en 'Het verstoorde leven' van Ety Hillesum. Moedige boeken. Op een passende manier zou ik kinderen ook zulke verhalen willen vertellen, zoals in het ervaringsgebied 'Mijn leven' wordt bepleit. Zonder mensen overigens heilig te verklaren. Het kan, menselijkheid is mogelijk. Ook in de eigen omgeving zijn zulke verhalen te verzamelen, vaak over hele gewone mensen. Dergelijke verhalen kunnen bijdragen aan wat Lea Dasberg een 'pedagogiek van de hoop' noemde. Het lijkt me niet gek om daar in de paastijd en tevens met het oog op 4 en 5 mei weer eens aandacht aan te geven. Wie zulke verhalen voor kinderen bewerkt, ze vertelt en ermee laat werken, laat dat s.v.p. eens weten!

In dit nummer wordt geschreven over de schoolkrant van een Jenaplan-school. Dit artikel is gebaseerd op een

gesprek met een aantal schoolkrantredacteuren. Een tweede aflevering verschijnt in het mei-nummer. Tom de Boer sluit voorlopig zijn reeks over kunst en onderwijs af, mede geïnspireerd door het boeiende onderwijsconcept van Reggio Emilia, in Noord Italië, waarover al eerder (maart 1996) werd bericht. Ad Boes geeft beschouwingen over ontwikkelingen in het onderwijsbeleid die voor Jenaplanscholen van levensbelang zijn. Henk Veneman vestigt de aandacht op een heel speciale scholingsmogelijkheid voor schoolleiders van Jenaplanscholen. Uit HN Magazine namen we een artikel over met een kinderantropologische strekking: kinderen en hun situatie nu. Opnieuw werd iets opgedoken uit het Jenaplan-archief, ditmaal over de Werkplaats Kindergemeenschap in Bilthoven, een van de bronnen van het Nederlandse Jenaplanconcept.

Als ik dit schrijf is het volop lente. Ik heb de eerste tiftjaf al gehoord en alles barst de bodem uit. Geniet er maar van, samen met de kinderen. En verder veel genoeg en hopelijk ook inspiratie bij het lezen. ■

KLEINE AKTE VAN GELOOF

*Hopend op meer dan dit:
hopende op geluk
de lachwekkend ontroerende bloesem
die geen vrucht draagt*

*iedere ochtend een kans
iedere avond een aanloop
naar later misschien
misschien?*

*en elke dag opnieuw
verwachten wat niet bestaat*

*dit weten tot in de plosslag
dit weten met elke vezel*

en toch?

en toch.

Ellen Warmond

SCHOOLKRANT EN JENAPLAN-BASISSCHOOL (1)

In het voorjaar van 1996 stuurden zes Jenaplanscholen elkaar hun schoolkrant toe en leverden ook commentaar op de toegezonden kranten. Op grond van dit materiaal vond een gesprek plaats tussen makers van deze zes schoolkranten over vorm en functie van de schoolkrant in een Jenaplan-basisschool. Ditmaal het eerste van twee artikelen over dit thema.

Het algemene thema van ons schoolkamp was dit jaar 'het heelal'. Een onderwerp dat van de eerste tot de laatste minuut de belangstelling had van de kinderen. Vóór het schoolkamp zijn we al enige weken met dit thema bezig geweest.

Al die geballen (met vooral veel nullen) m.b.t. afstanden, lichtjaren, grootte, tijd en temperatuur zijn bijna voor ons niet te bevatten, leest staan voor onze kinderen. Dat is nu juist het Intrigerendste aan het heelal. Ook de vraag of er leven mogelijk zou kunnen zijn op andere planeten en hoe het er daar dan uit zou kunnen zien werd levendig bediscussieerd.

In het schoolkamp zijn we op verschillende manieren met dit thema bezig geweest. Zo hebben we een spannend boospiel gedaan over sterren en planeten, waarbij alles net zoals in het echt, draaide rondom de zon. UFO's, vallende sterren, planeten en professionen probeerden de macht over het heelal te krijgen door elkaar zo'n te veroveren.

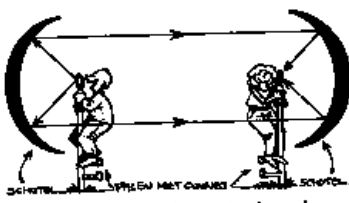
Daarnaast zijn we een ochtend lang bezig geweest rondom het thema lucht. Hans had een circuit van zo'n 14 verschillende doelactiviteiten uitgezet, waarbij de kinderen in tweetallen zelf rond konden gaan om zo verschillende ervaringen met de proefjes op te doen. B.v. de kracht van lucht werd gedemonstreerd door een lege ballon op te blazen terwijl daarbovenop aan dikke stempel boten lag, die dan natuurlijk omviel. Daarbij werd de link gelegd naar de werking van de Hoovercraft.

De middenbouw heeft het 'mellowegpad' gelopen; een wandeltocht door een bosrijk gebied waarbij onderweg allerlei informatie opgedaan kon worden over ons mellowegstelsel. Soms werd het een en ander op een speelse manier duidelijk gemaakt, b.v. bij drie bruggen kon je ervaren dat het gewicht van 10 liter water op elke planeet anders is.

Als afsluiting van het geheel hebben we een bezoek gebracht aan het Planeton in Dwingeloo. Daar zagen we een educatieve filmvoorstelling 'Speurtocht naar de sterren', geprojecteerd op een grote ronde koepel. Zelf lagen we in een heerlijk fauteuil met helemaal rondom ons sterren en waanden ons zo in het hemelrijk. (en anderen in dromenland)

Sommige dingen in ons heelal zijn niet te meten, maar aan de reacties van de kinderen hebben wij kunnen aflezen dat we een zeer geslaagd schoolkamp hebben gehad.

Liebeth Rulmans.

SCHETS... SPELEN MET... SCHETS...
Het geluid gaat van de ene schets naar de

Veelvormig

Al vele jaren ontvang ik van een aantal Jenaplanscholen heel trouw de schoolkrant. Ik kijk ze altijd even door, ook om de ontwikkelingen een beetje te kunnen volgen, voorzover dat via de schoolkrant mogelijk is. Met sommige kranten, die met veel kinderwerk, ben ik meestal gauw klaar. Niet omdat ik kinderwerk niet interessant vind, maar omdat je dat pas goed kunt waarderen als je iets meer weet van de situatie ter plekke en de context waarbinnen het werk van de kinderen vorm heeft gekregen. En die context is voor buitenstaanders niet altijd even duidelijk. Ik denk zelfs dat het in de meeste gevallen vooral interessant is voor wie de kinderen in kwestie kent. Andere kranten geven aanleiding tot een meer gerichte aandacht: projecten die plaatsvonden, beschrijvingen van andere gebeurtenissen in en rond de school, vaste rubrieken met een vaak verrassende inhoud, beschouwingen van de schoolleider, etc.

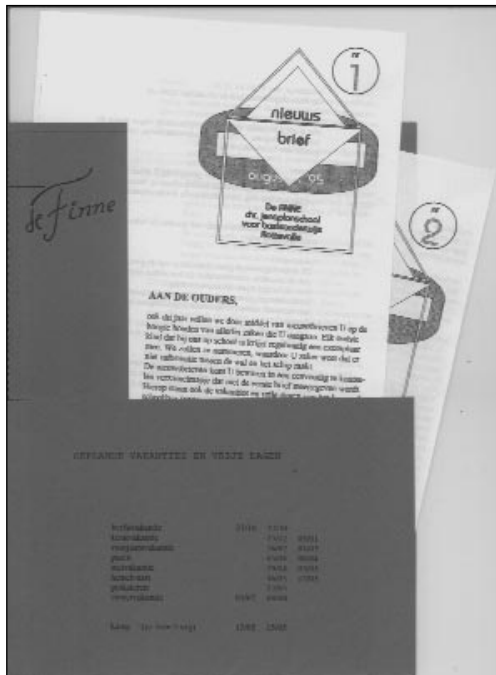
Schoolkranten van Jenaplanscholen verschillen onderling sterk. De kranten van de zes scholen die hiervoor bijeenkwamen worden nu voorgesteld, met de commentaren van anderen op de betreffende krant. Het gaat om de situatie anno 1996. Veranderingen die sindsdien soms doorgevoerd zijn (mede geïnspireerd door dit project) komen in het tweede artikel aan de orde.

Ouderkrant en Paletpost

'Het Palet' in Hardenberg heeft 105 kinderen, in 4 stamgroepen. Er wordt drie keer per jaar een 'Ouderkrant' uitgegeven, met daarbij om de 2-3 weken een nieuwsbrief 'Paletpost'. 'Paletpost' bestaat uit een omslag (A5-formaat) met mededelingenblaadjes erin. Daar-

naast is er een jaarkalender, met alle geplande activiteiten erop. Een Werkgroep 'Ouderkrant', tevens redactie, gevormd door ouders en één teamlid. Het feit dat de krant zo weinig uitkomt betekent wel dat het voor een deel 'oud nieuws' is als de krant bij de ouders komt. De Ouderkrant is, zoals de naam al zegt, vooral gericht op ouders en bevat bijvoorbeeld weinig kinderwerk, in tegenstelling tot heel lang geleden. De kopijbus is bijna altijd leeg, dus moet de redactie zelf achter mensen aan. Meestal wordt begonnen met een brainstorm in de redactie en wordt er ook geprobeerd bepaalde reeksen te vormen, bijvoorbeeld hoe ouders hun eigen schooltijd ervaren hebben. Er wordt wel bewust aandacht gegeven aan de beleving van de kinderen, via interviews, uitspraken van kinderen, etc. De bekeken kranten (kerst '95 en voorjaar 1996) bevatten: hoe het kerstfeest op school gevierd wordt (begint met de zin: 'Mam, meester Hans stond in zijn kippenonderbroek op het toneel!'), Wat gebeurde er op de Jenaplanconferentie 1995? Het voetbaltoernooi. Een nieuwe methode voor topografie, voorstellen van nieuwe en gaande mensen (voorzitter ouderraad, MIR-lid, nieuwe overblijfskracht, bibliotheek-ouders), ervaringen van een ouder die weer aan het studeren geslagen is, verslag van een 'grote schoolavond', met toneelspel van de kinderen, jeugdherinneringen van een ouder, verslag schoolkamp, over het werken op een asielzoekersschool, informatie over godsdienstonderwijs, een reactie van de dovenschool in Sri Lanka waarmee men verbonden is. En niet te vergeten de gemakkelijke correspondentie tussen een kandidaat 'vlaggendrager' voor het sportfeest en de OR en tenslotte mededelingen van de OR. Het uiterlijk van de ouderkrant is opvallend: in de lengte dubbelgevouwen A4, dus lang en smal. 'Om op te vallen'.

Reactie van andere scholen: heel goed verzorgd (typewerk, afdruk foto's). Wel vraagt men: Waarom hebben jullie voor een ouderkrant gekozen en niet voor een krant voor iedereen (dus inclusief kinderen)? Inmiddels heeft de schoolkrant een totaal ander uiterlijk gekregen, maar daarover later.

Om de Finne Hinne

De Finne in Rottevalle telt 80-90 kinderen in vier stamgroepen. Het is een krant voor ouders en kinderen, komt vier keer per jaar uit. Naast de schoolkrant is er een nieuwsbrief. Aan het begin van het schooljaar wordt voor de nieuwsbrieven een mapje meegegeven met de geplande vakanties en adressen van teamleden en bestuur erop. De A5-mededelingen kunnen in dat mapje bewaard worden. Er is geen schoolkrant-redactie, met redactievergadering, etc. Het team vormt de redactie, er komt geen ouder of kind aan te pas. Men vindt dat zelf

wel wat teveel eenrichtingsverkeer. Het heeft ook te maken met de kleinschaligheid van school en dorp: een lage drempel voor ouders, veel samenhang tussen wat in de school en wat in het dorp gebeurt. De lijnen zijn kort.

De krant moet een gezellige uitstraling hebben en er worden ook regelmatig artikelen uit Mensen-kinderen opgenomen, om het Jenaplan-karakter van de school en de verbondenheid met de NJPV nog eens te benadrukken. De krant ligt ook in het Dorpshuis en de Openbare Bibliotheek en gaat ook naar de omringende scholen. Hij heeft ook een PR-functie.

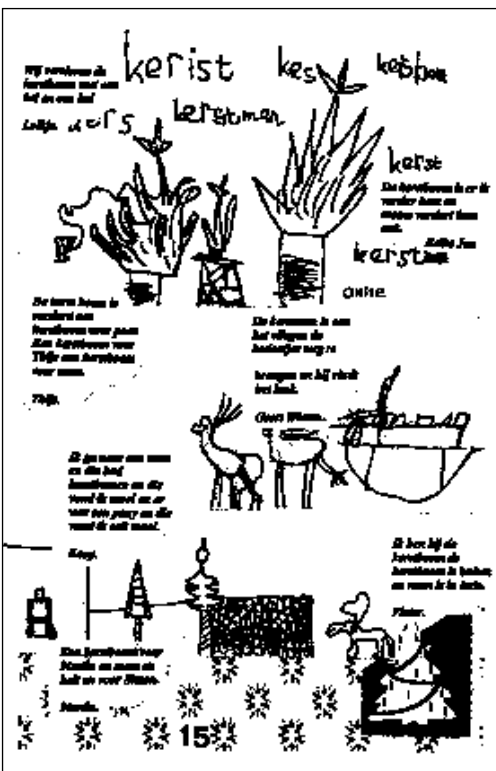
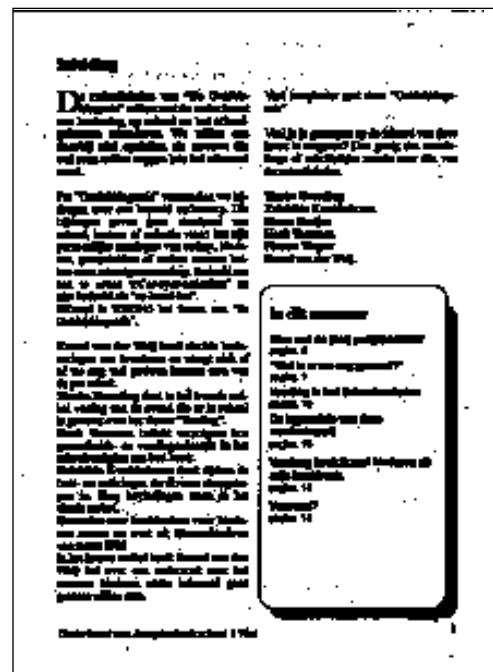
De bekeken kranten gaan over Sinterklaas en Kerst, kinderen op bezoek bij een medeleerling in het ziekenhuis, verslagen van kleine projecten door kinderen, over computers in de school en over intercultureel onderwijs (van een stagiaire), mededelingen van het schoolbestuur en een rubriek 'gemengd voer', met korte berichten over TV op school, pesten, e.a. En natuurlijk staat het Mensen-kinderen-artikel over 'Warrenhove' van Rince Procee afgedrukt, dat gaat immers over deze school! Het lentenummer gaat verder grotendeels over Senegal, met het oog op de komende FINNE FAIR die voor dat doel gehouden zal worden. Tenslotte is er veel aandacht voor het thema BOMEN, mede met het oog op boomfeestdag.

Reactie van de andere scholen: Mooi vormgegeven. Niet altijd consequente vormgeving, bijvoorbeeld de ene keer wel een inhoudsopgave, de andere keer niet. Er staan geen tot weinig stukken van ouders in. Wel veel stukjes van kinderen over eigen onderzoekjes. Ontdekkend-onderzoekend leren neemt in deze school blijkbaar een prominente plaats in. De vormgeving van het (opvallende!) mapje voor de nieuwsbrief vindt men een vondst. Ook opvallend is het soms ontbreken van de naam van de schoolkrant.

Flessenpost en De ontdekkingsreis

't Vlot in Hoogezand heeft een nieuwsbrief - Flessenpost, die wekelijks uitkomt, nieuwsbrieven van het bestuur (S.O.S.-Post) en een ouderkrant 'De ontdekkingsreis', die twee tot vier keer per jaar uitkomt. Daarnaast zijn er

stamgroepkranten, die ontstaan rond projecten. De ouderkranten omvatten eerst 'alles', zonder een duidelijk concept, maar hebben de laatste jaren een thema: o.a. Voeding, Kinderen en het

boek, Regels, Kindertekeningen, naast natuurlijk de jubileumkrant naar aanleiding van het tienjarig bestaan. Ze worden gevuld door een enthousiaste groep mensen, die een thema uitdiepen. Er ligt ook een verband met de jaarlijkse thematische ouderavond, die naast de stamgroepavonden wordt gehouden. De andere scholen hebben

door omstandigheden geen commentaar op deze schoolkranten kunnen geven.

Wilgetakkenieuws

Dit is de nieuw vormgegeven kinderkrant van 'De Wilgenhoek' in Leerdam, een school met 230 kinderen en 9 stamgroepen. De redactie wordt gevormd door ouders, kinderen en een teamlid. Het was en is de bedoeling dat het zoveel mogelijk een krant wordt voor en door de kinderen. Bestuursstukken bijvoorbeeld zijn voor hen niet interessant. De krant komt vier keer per jaar uit, plus een kampkrant. Naast de kinderkrant is er een ouderkrant, met de titel Salix Babylonica (twee keer per jaar) en een nieuwsbrief 'De wilgetenen' (tweewekelijks).

In de kinderkrant is er van elke stamgroep een stuk, dat door een groepsleid(st)er wordt geschreven in de vorm van een terugblik, meestal een of twee, aangevuld met evenveel pagina's van kinderen. De kinderen zijn in de bovenbouw zelfstandig bezig met de opmaak van de pagina's van hun stamgroep, met behulp van een opmaakprogramma (boek en diskette 'Mijn eerste krant') waarmee ze kolommen kunnen maken. In een keuzecursus wordt dit ingeschoold. De inbreng van de kinderen is sterker dan in het recente verleden. De bovenbouw wil met behulp van het programma tweewekelijks een pagina maken over gebeurtenissen in de groep. De kinderen vormen een eigen redactie en in de periode tussen de kranten in wordt materiaal verzameld in een kopijbus. Van ouders krijgt ook deze school weinig materiaal voor de krant.

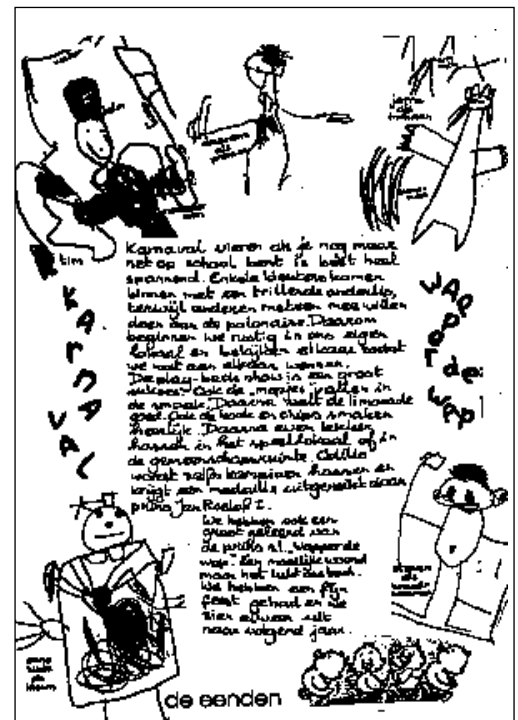
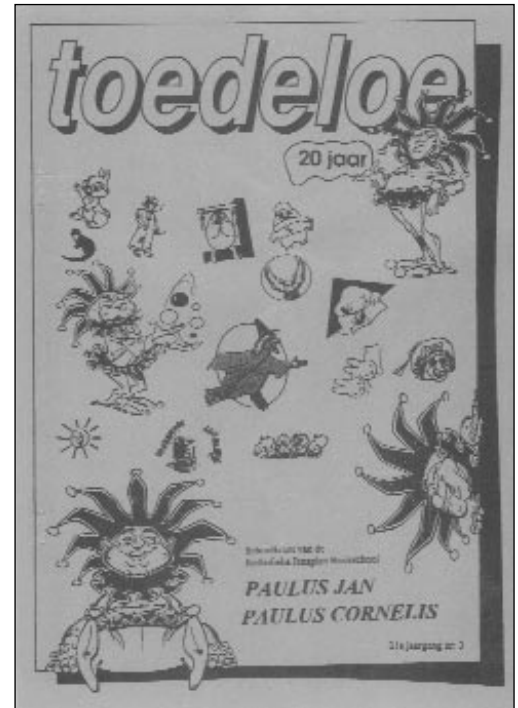
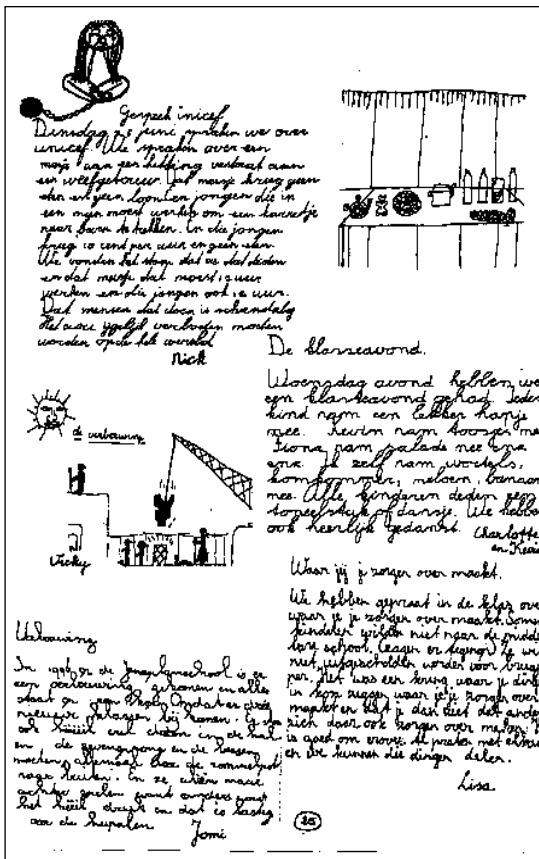
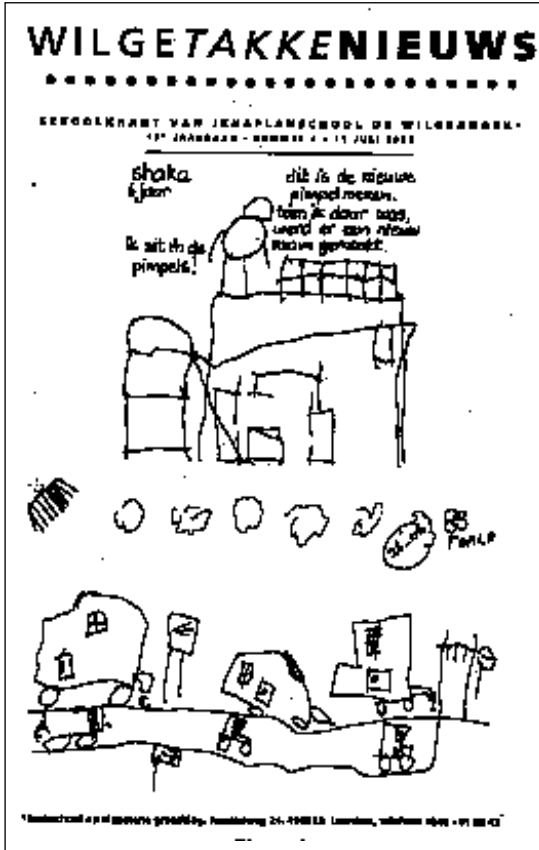
De bekeken nummers bevatten een verjaardagskalender, een voorwoord van de redactie, nabeschuivingen over bezoeken aan een boerderij en gesprekken over 'pesten', een brief van een groepsleider die met twee kinderen van de school een internationale conferentie in Ankara bezocht, ervaringen van de betreffende kinderen, ervaringen met de tuin bij de school, een kleurplaat, lente, een bezoek aan een kind in het ziekenhuis, schoolvoetbal, een Molukse week, e.a.

Reactie van de andere scholen: Waarom kiezen jullie voor het uit elkaar halen van kinder- en ouderkrant? De vormgeving is qua opmaak mooi, maar het lettertype is klein. De opname van advertenties in de ouder- en kinderkranten

roept vragen op: goed om de kosten te drukken, maar haal je zo de commercie niet in huis?

Toedeloe

Vijf keer per jaar krijg ik de dikke (tot 50 bladzijden!) schoolkrant van de 'Katholieke Jenaplan Basisschool Sint Paulus uit Leeuwarden op m'n bureau. De school omvat 230 kinderen, in elf stamgroepen op twee lokaties.

De groepsleid(st)ers bemoeien zich niet met de krant, dat wordt geheel gedaan door een ouderwerkgroep, zoals er verschillende in de school actief zijn. De werkgroep heeft een strak jaarplan, met een duidelijke taakverdeling. De krant heeft een gemengd karakter en is bestemd voor ouders en kinderen. Een afzonderlijke ouderkrant is niet voor alle ouders interessant. Voor Jenaplan-informatie naar ouders toe is er een Werkgroep Jenaplan, die probeert het Jenaplankarakter van de school te ontwikkelen en ouders daarvoor te interesseren. Het proces van het maken van de krant wordt belangrijk gevonden: elkaar aanspreken, praktische betrokkenheid van mensen bij de school. De eerste krant van het jaar gaat altijd over het schoolkamp. In de andere kranten zijn met name de neerslagen van projecten van belang. Naast de schoolkrant is er een wekelijkse nieuwsbrief. De krant gaat naar de OBD, de bibliotheek, oud-collega's en naar de Leeuwarder Courant. In laatstgenoemd dagblad wordt wel eens uit de schoolkrant geciteerd. De bekeken twee nummers bevatten onder andere: een dagboek van een groepsleid(st)er gedurende een week bijgehouden, leestips, over het Kerstproject, teksten over schaatsen, tekeningen en teksten van kinderen die zichzelf voorstellen, mededelingen over een komend feest, het overblijven en de

Hoogste Woord

Jenaplanschool 't Hoge Land. Januari 1996
thema:

Achterdoek

over drama en toneel

Redactie:
Sinne, Myrte, Erik, Anne Carlijn, Tim St. en David

Waarvoor?

De Hoogste Woord gaat over het Achterdoek, over wat je er mee kunt doen, wat iedereen er van vindt en over de drama en het toneel die bij dit doek horen.

De redactie is in alle groepen geweest om te vragen wat iedereen er van vindt en wat er in de groepen aan dit thema is gedaan.

Myrte en Erik interviewden Patricia van Marbo, één van de bedenkers van het achterdoek. In de opinie pagina vindt een interview met verschillende ouders over het achterdoek. Anne

Carlijn en Tim geven op deze pagina hun mening over "Goede tijden, slechte tijden," de "Soep" die zij regelmatig volgen.

De gehele redactie schreef ook een "Soep," deze spannende "Soep" staat overal op elke pagina en heet "Woord verlost."

David schreef de rodeleipagina, de advertenties en de sportberichten. Erik verzorgde de moppen en Anne en Myrte maakten een zeer interessante recept voor een Achterdoek. Sinne maakte de leden- en nieuwsberichten, de puzzel en de strip.

Hoofdartikel blz 2
Intervieus in de groepen:
Sprekeweek blz 3
Zandkastelen blz 4
Bermland blz 5
Avonturen blz 6
Glabetroppers blz 7
Opinie pagina blz 8
Rodeleipagina blz 9
Sport en puzzel blz 10

't Hoge Woord

JENAPLAN-SCHOOL
'T HOGE LAND

Wijk 11a, Leeuwarden

Waarom het best?

De redactie is in alle groepen geweest om te vragen wat iedereen er van vindt en wat er in de groepen aan dit thema is gedaan.

Overnameverzoeken

Overname van 't Hoge Woord aan andere personen is niet mogelijk. Het is een uitgave van de Jenaplanschool 't Hoge Land.

Wettelijk

De redactie aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade van welke aard ook voortvloeiende uit het gebruik van de informatie in dit tijdschrift.

De Hoogste Woord

De Hoogste Woord wordt uitgegeven door de Jenaplanschool 't Hoge Land. Het is een uitgave van de Jenaplanschool 't Hoge Land. Het is een uitgave van de Jenaplanschool 't Hoge Land.

Waarvoor?

De Hoogste Woord gaat over het Achterdoek, over wat je er mee kunt doen, wat iedereen er van vindt en over de drama en het toneel die bij dit doek horen.

Wettelijk

De redactie aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade van welke aard ook voortvloeiende uit het gebruik van de informatie in dit tijdschrift.

inzameling voor een ziekenhuis in Malawi, een project over het maken van prentenboeken en een over Friesland, 'Wist u dat', het 'Ten geleide' van staatssecretaris Netelenbos uit het jubileumnummer van Mensen-kinderen.

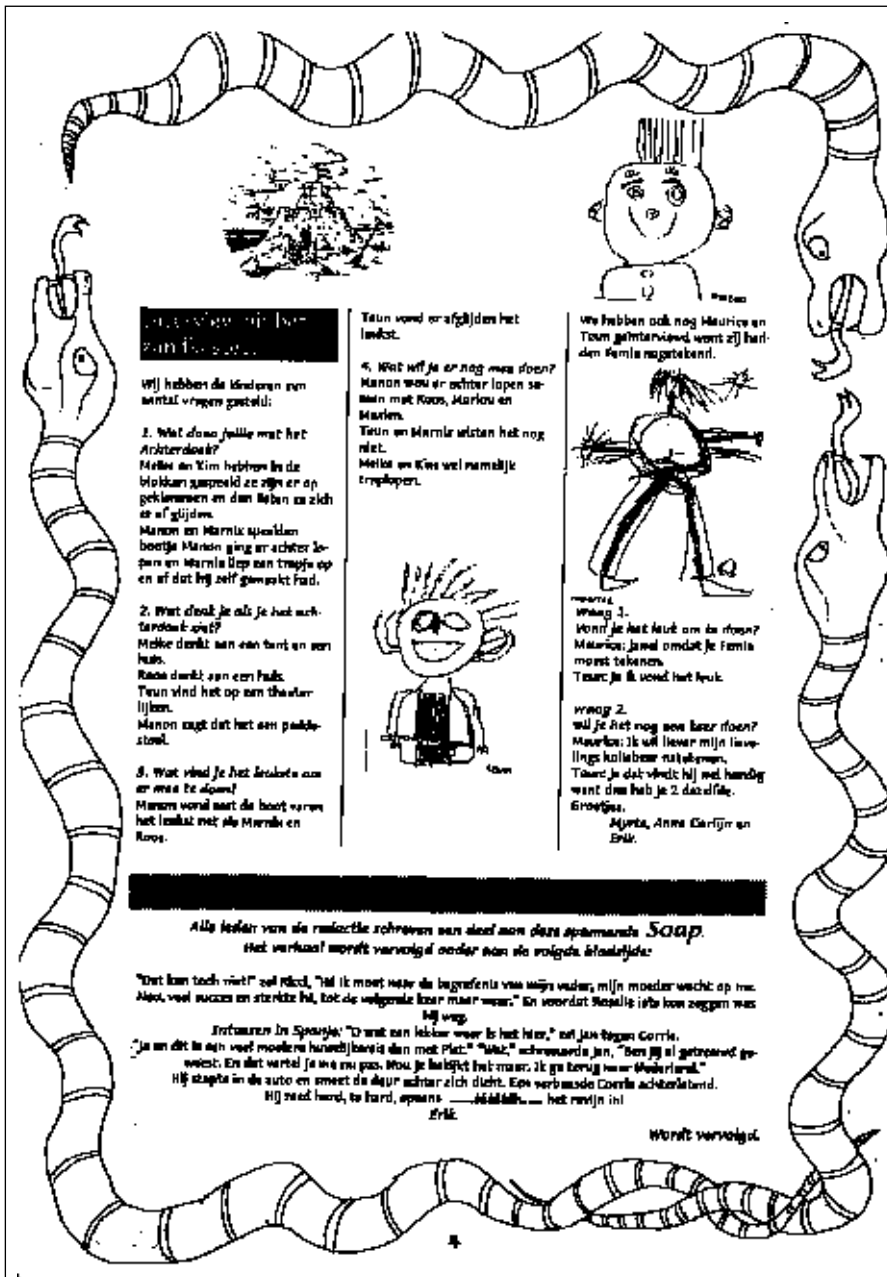
De andere scholen merken op: Het voorwoord van de directeur voorin zet de toon: een mengeling van inhoudelijke Jenaplantaken, de eigen school betreffend en de relatie schoolmaatschappij. Men vraagt zich af of mededelingen en vragen (bijvoorbeeld over de ouderbijdrage voor het schoolkamp) in zo'n dikke krant niet gemakkelijk over het hoofd gezien worden en of in principe alle kinde-

ren een bijdrage leveren aan de krant. Waarom kiest men voor het afdrucken van kinderwerk in eigen handschrift?

't Hoge en het Hoogste Woord

't Hoge Land in Epe kent twee soorten kranten: het wekelijkse informatiebulletin 't 'Hoge Woord' en de schoolkrant 'Hoogste Woord'. De laatste krant heeft betrekking op projecten die uitgevoerd zijn.

Het wekelijkse informatiebulletin bestaat meestal uit 4 pagina's A4 en bevat mededelingen van bestuur (informatiemateriaal, ledenvergadering, werkgroepen, bestuurlijke samenwerking, e.a.) en team (besprekingen verslagen/rapporten kinderen, sportzaken, gevonden en verloren zaken, werkgroepen, open dag, koffie-ochtend) en stamgroepen

formaat. Zie de voorbeeld-pagina's. De andere scholen merken het volgende op: De themakranten zijn erg mooi, inhoudelijk en qua vormgeving. Men vraagt zich af hoe de journalisten begeleid worden en hoe het uiteindelijke vormgevingsproces plaatsvindt. Het vaste kader van elke bladzijde helpt daarbij.

Discussie

Tot nu toe de portretjes van de verschillende schoolkranten. In de reacties van de scholen op elkaar worden al discussiethema's zichtbaar.

Allereerst: Voor wie is de schoolkrant? Wat zet je op papier en voor wie? Hier speelt de gedachten van de Jenaplanschool als leef- en werkgemeenschap van kinderen, team en ouders een belangrijke rol. Welke functies heeft een schoolkrant in zo'n context? In hoeverre is scheiding in verschillende soorten publicaties gewenst? Van wie is de krant, door wie wordt hij gemaakt? Beantwoordt de krant ook aan zijn bedoelingen? Hoe kun je werken aan kwaliteitsverbetering?

In de volgende bijdrage zal op deze vragen nader ingegaan worden.

Dit artikel werd geschreven op grond van een gesprek met: Betsy Zwiers en Jannie Meijer (resp. groepsleidster en ouder, Wilgenhoek, Leerdam), Johannes Regnerus (groepsleider, De Finne, Rottevalle), Henk Veneman (directeur en groepsleider 't Vlot, Hoogezand), Hubert Winters (directeur Paulusschool, Leeuwarden), Diane Vonk (groepsleidster Het Palet, Hardenberg). Jaap Meijer (directeur en groepsleider 't Hoge Land, Epe) kon wegens ziekte niet aanwezig zijn, maar participeerde schriftelijk en telefonisch. ■

(projecten die gedaan zijn en komen, assistentie en spullen die gevraagd worden, geleerde liedjes en gedichten, excursies, etc.) en last but not least een agenda voor de voorliggende week. Elk teamlid, plus degenen die algemene mededelingen willen doorgeven leveren hun teksten op diskette aan aan het begin van de vrijdagochtend. Ze leveren ook illustraties aan. Een ouder zorgt dan dat de teksten volgens een vast stramien verwerkt worden en in de loop van die dag wordt het mededelingenblad gedrukt en aan het eind van de dag aan de kinderen meegegeven. De stukken vanuit de onderbouw zijn meestal uitvoeriger dan die uit midden- en boven-

bouw, omdat oudere kinderen zelf al meer over school (kunnen) vertellen. De teamleden, die elke week hun stukjes moeten inleveren, vinden het uiterst waardevol, evenals de ouders. Men heeft en houdt zo overzicht over wat in de school gebeurt.

De themakranten worden door kinderen geredigeerd en gaan over een schoolthema dat aan de orde geweest is, op het terrein van WO en/of kunstzinnige vorming.

De in dit verband bekenen twee themakranten hebben als thema 'Achterdoek' (over drama en toneel) en 'Techniek en vervoer'. Het formaat wisselt per krant. 'Achterdoek' bijvoorbeeld is op A3-

HET LEREN VAN DE KUNST

en de kunst van het leren (3)

Ik dans dus ik besta.

Na een theoretische inleiding over de functie van de kunst (1) heb ik een aantal uitgangspunten voor de praktijk van de muzische vorming in de school geformuleerd (2). In dit derde artikel wil ik daar een enkele van uitwerken. Hopelijk ten dienste van de praktijk van het onderwijs. Doel is structuur te bieden aan een proces. Structuur die niet als een dwangbuis werkt, maar juist meer vrijheid, meer mogelijkheden oplevert.

Kijk mij eens!

Kinderen komen op deze aarde met honderd talen en we leren ze 99 af. Wat overblijft is een boekentaal die een papieren wereld beschrijft. Waarbij je jezelf in gemoede af kunt vragen of dat nog wel één van die oorspronkelijke honderd is.

In de kleuterklas komen de kinderen naar je toe en trekken je mee naar een hoek van het lokaal:

-Kijk eens wat we gemaakt hebben!

Twee jaar later staat hetzelfde kind voor je met zijn werk:

-Is dit goed?

Mijn kind, wie heeft jou zo onzeker gemaakt? Dat moet wel iemand geweest zijn die er weinig vertrouwen in had. Welk beeld heeft onze maatschappij van haar kinderen? Zorgelijk, zorgelijk.... Ze moeten zo snel mogelijk naar school, alsof ze het nergens beter kunnen krijgen. En als ze daar zijn moeten ze worden getest, want er mankeert al gauw iets aan. De school die daar niet aan meedoet wordt alras verdacht van frivoliteit.

Het kan ook zijn dat deze school anders naar haar kinderen kijkt. Niet een door wie dan ook geconstrueerd ideaal bepaalt haar handelen, maar het vertrouwen op de belofte dat elk kind een kans voor de wereld is om vooruit te komen.

Ik kan niet....

We zijn allemaal eens begonnen met de formule Kijk eens wat ik doe! Daarna is het al gauw, door de school opgestart, het bekende Is dit goed? En tenslotte komt dan onvermijdelijk Ik kan niet.... Niet bepaald een climax.

Natuurlijk geldt dit niet voor iedereen,

maar de uitzondering bevestigt de regel. Onder het motto Kijk mij eens! wordt altijd nog het meest en het best geleerd. En daarvan zouden de experts op het gebied van het leren meer heil moeten verwachten.

Met een groep collega's doe ik een oefening op een jenaplancursus muzische vorming. Sluit je ogen en stel je voor: Je bent op reis. Teken nu eens wat je ziet!

Eerste opmerking:

- Ik kan niet tekenen!

- Nou, dan zet je maar een streep.

En dan zeg je maar wat dat is. Of je zegt het niet. Een trein? Oké! En nu de rails, en de wielen, en de mensen, en de snelheid, en het ritme.....

Heb je dat? En vertel nu maar eens waar die trein jou naar toe moet brengen.....

Het is er allemaal, je hoeft het niet te bedenken. En bovendien: je weet meer dan je denkt en samen komen we een heel eind.

Je kunt het allemaal, je hoeft het niet te leren. En die techniek, daar kun je aan werken.

Het mooiste komt nog!

De startvraag

Met de startvraag zet je de trend. Wanneer we bijvoorbeeld over dieren een tekst willen gaan maken kunnen we op verschillende manieren beginnen. Ik vraag je na te denken over de volgende mogelijkheden. Welke zou je kiezen en waarom?

-Welk dier is lang en koud?

-Noem eens een dier dat met een p begint. Wie weet de meeste?

- Welk dier heb je wel eens aangeraakt?

Maak een lijst. Onderstreep de meest interessante ontmoetingen en vertel erover in je tafelgroep.

-Stel je voor: je staat in de grootste dierenwinkel van de wereld en je mag een dier uitzoeken. Kijk maar eens rustig rond! Die deur achter in de winkel geeft toegang tot de afdeling Nachtdieren. Onder de vloer (waar een luik in zit) klinken vreemde geluiden...

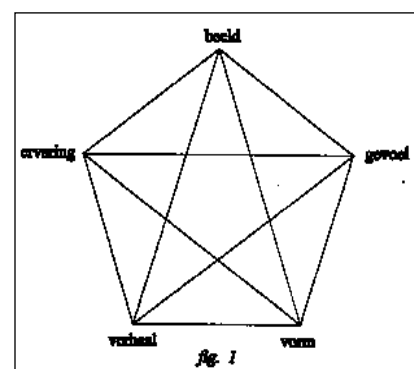
-Op een verre expeditie hebben jullie een nieuw dier ontdekt. Breng daarvan verslag uit. Maak een tekening van het dier (en van de omgeving waarin hij leeft) en vertel over de studie die jullie van dit dier hebben gemaakt. Bedenk ook een naam die bij hem past.

Er is verschil in vragen. Vaak worden vragen gesteld, vooral in school, waarop het antwoord allang bekend is. Dat soort vragen bedoel ik hier dus niet.

Er zijn vragen die de verbeelding op gang brengen. Of een beroep doen op de ervaring. Ze komen voort uit nieuwsgierigheid en vormen een uitdaging om je te laten kennen.

De vijfster

Er is een vijftal kernwoorden die ik graag in dit verband naar voren wil halen. Ze kunnen steun bieden bij het muzisch verwerken van een thema. Allereerst is het belangrijk aan te sluiten bij de eigen ervaring van mensen. Dit roept, als het goed is beelden op. Deze zijn op hun beurt weer verbonden met gevoelens. Deze drie zijn persoonlijk van aard. Het zijn je eigen ervaringen, beelden en gevoelens. Ze zijn niet goed of fout, ze staan niet ter discussie. Dat is een heel belangrijk kenmerk. Ik kom er straks op terug. Eerst wil ik nog de twee meer sociale kernwoorden noemen: het vormgeven en het vertellen. We krijgen zo een vijfhoek, waarin alle aspecten met elkaar verbonden zijn.

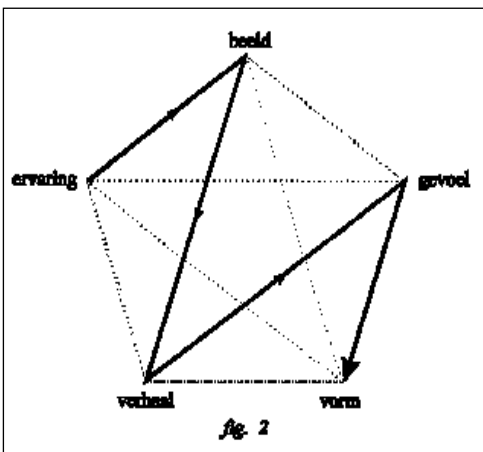

Ervaring

Leugens moet je onthouden, wat waar is dat weet je. Veel van wat wij op school moeten leren is niet van onszelf. Het is ons opgedrongen, geleend, gekocht, gestolen of, in het beste geval: gegeven. Wat zelf is ont-dekt en mee-gemaakt is een ander soort kennis. Juist bij de muzische vorming is het belangrijk uit te gaan van de eigen ervaringen.

- Toen je vanmorgen wakker werd en om je heen keek, wat zag je toen?
- Teken dat!
- Vertel erover.
- Sommige dingen zijn heel bijzonder voor je, waarom?
- Maak een aantal tekeningen van dierbare voorwerpen met bij elk daarvan een kort gedicht.

Heel in het kort heb ik hier een route aangegeven door de vijfster. Uiteraard zijn de pijlen net zo belangrijk als de punten:

Het centraal stellen van de ervaring kan natuurlijk heel goed in het kringgesprek. Dat is de plaats bij uitstek voor het uitwisselen van ervaringen. Soms hoor je de klacht dat het daarbij blijft. Altijd maar weer over wat we gister deden. Er is een nieuw gegeven nodig waarover we verder kunnen praten. Er moet een diepere laag worden aangeboord. We gaan niet alleen vanuit de ervaring, maar ook over de ervaring praten. Er is dan een vervolgvraag nodig waardoor we stilstaan bij een bepaald aspect. Vooral bij thema-gesprekken is het belangrijk van tevoren zowel een startvraag als een of meer vervolgvragen te noteren. Bijvoorbeeld bij een gesprek over het

werk van moeders en vaders. Je zou kunnen beginnen met de vraag waar iedereen bij de kinderen thuis op dit moment is. Veel mensen gaan naar hun werk. Sommigen zijn baas over anderen, of hebben een baas boven zich. Een eventuele vervolgvraag: Als je geen werk hebt, heb je dan ook niks te doen? Of: Wat is dat eigenlijk: de baas over iemand zijn?

In plaats van te praten kun je ook over een thema spelen, of tekstschrijven of tekenen, noem maar op. Het is vaak de groepsleider die de keus maakt. De vijfster geeft een aantal suggesties. Belangrijk is dat we manieren zoeken waarbij we de ervaringen zo specifiek mogelijk maken.

We maken bijvoorbeeld een lijstgedicht. Dat gaat zo:

Stel je voor: je loopt weer in het herfstbos waar je zopas van vertelde. Kijk nog maar eens goed om je heen. De kleuren van de bomen, de vormen van de takken, de wolken, de wind, zijn er meer mensen, dieren misschien, wat voel je, wat denk je, wat ruik je..... Houd het beeld vast. Ook als je je potlood pakt en woorden gaat schrijven. Telkens één woord. Of een korte zin. Denk niet te veel. Alles wat komt is goed. Straks gaan we ze wel wat beter bekijken. Nu schrijf je alleen maar. Zeven woorden. Of twaalf. Of vijftig. Dat is je gedicht.

*Herfstbos
zwarte tak
ritselt
dorre bladeren
gesleept
door een kind
achteloos
landschap
grijsgroen
verplaatsen
langs lijnen
golvend*

Enzovoort. Taal is een soort zintuig. Je vangt een ervaring in woorden. Zorg ervoor dat je die ervaring zo dicht mogelijk op de huid blijft zitten. Je mag het beeld niet kwijtraken. Je moet je niet laten afleiden, nog niet, door mooie gedachten over de vorm of het verhaal van je gedicht. Dat is van later zorg. Hoe rijk is de ervaring weergegeven? Welke woorden maken melding van het

specifieke, van kleur, van geluid, van beeld, van beweging, van stemming? Zeg ik wat ik bedoel? In eerste instantie schrijf je voor jezelf.

Beeld

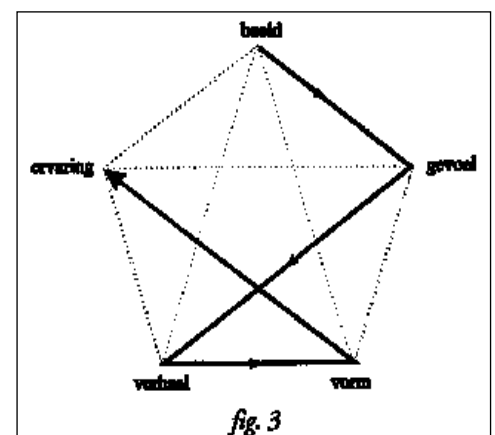
In plaats van te vragen naar wat iemand weet kun je vaak beter vragen naar het beeld dat men ergens van heeft. Van veel dingen weet je (bijna) niets, zeg het maar eerlijk. Maar je hebt er wel een beeld van. Van de Noordpool weet ik niets, maar ik veroorloof mij wel een beeld. En van het leven van de koningin. En van een aanval van nierstenen. En van wat de baby denkt. Hoe langer ik nadenk hoe meer ik verbijsterd raak door het feit dat ik niets weet. Maar beelden te over!

De woning van de ziel is gemeubileerd met beelden. In het vorige artikel is daarover al het een en ander gezegd: we doen er veel te weinig mee in de school. Het oefenen, het trainen, het spelen met de verbeelding moet tot de dagelijkse routine gaan behoren.

Voorbeeld. In elke stamgroep komt het thema wel eens aan de orde: doodgaan. Welk beeld hebben we daarvan? Bijna geen kind dat daarover al eens niet heeft nagedacht, of beter gezegd: dat zich daarover geen beeld heeft gevormd.

Een mogelijke route:

- Wat voor beeld heb je?
- Welke gevoelens spelen daarbij een rol?
- Kunnen we hierover een verhaal maken?
- Is dit verhaal te spelen? Of gaan we er een schilderij van maken? Of.....?
- Wat heb je in het spel ervaren? Wat denk je bij het zien van het schilderij?

Gevoel

Een mens is geen moment zonder gevoel. Een ervaring, een beeld, roept een gevoel op. Probeer maar eens een lijst te maken van alle gevoelens die de kinderen van je groep die dag al hebben gehad. Je hebt zo een bord vol. Een probleem is vaak de goede woorden te vinden. Omschrijvingen als 'vrolijk' en 'verdrietig' doen niet erg genuanceerd aan. Ondanks, of misschien wel dankzij deze hindernis ontstaan kleurrijke omschrijvingen:

-Ik voelde (mij).....
... langzaam
... rottige lol
... warm en wollig
... zo licht als een pluise
... losse knieën
...

Onze gevoelswereld is een boeiend landschap. Zij wordt echter als nogal privé ervaren. Men moet, met het begrip 'ongewenste intimiteiten' in het achterhoofd, vaak enige schroom overwinnen om hierin een werkterrein van de school te zien. Wel begrijpelijk, maar niet terecht.

Wanneer we ons werk in school voor een bepalend deel als opvoeden ervaren zeggen we daarmee impliciet dat we een intieme relatie met kinderen willen aangaan. 'Ongewenst intiem' is een *contradictio in terminis*, de uitdrukking spreekt zichzelf tegen. Immers, zodra een intimiteit niet gewenst is van één van beide kanten, dan is er niet meer sprake van intimiteit maar van intimidatie.

Juist in deze tijd (ervaringsgericht onderwijs) ontdekt men weer dat het gaat om welbevinden en betrokkenheid van de kinderen. Dat zijn de randvoorwaarden, ja zelfs de voertuigen van het leren. Bovendien: het is algemeen bekend dat de sociale ontwikkeling van mensen gedijt op een rijk gevoelsleven. Daarom is het goed geregeld aandacht te besteden aan gevoelsmatige zaken. Dat hoeft lang niet altijd een emotionele toestand te worden, liever niet. Maar er zijn onderwerpen die persoonlijk erg gevoelig kunnen liggen. Vaak zie je dan hoe kinderen elkaar op subtiele wijze kunnen helpen. De zorgbreedtecapaciteit van de stamgroep is daarbij bepa-

lend. Evenals de inschatting en de ervaring van de groepsleider.

Bang-zijn is zo'n thema. Het lijkt me een uitdaging om hierover een route (er zijn er uiteraard verschillende mogelijk) door de vijfster te ontwerpen.

Vorm

Van de vijf begrippen die ik hier aan de orde stel is vorm het meest schoolse. Je kunt er het makkelijkst een cursus voor ontwerpen. In boeken over het schrijven van teksten en gedichten bijvoorbeeld gaat men vaak uit van de vorm. Maar ook bij tekenen en beeldend vormen staan de technieken dikwijls centraal. En hoe zit het bij muziek en dans?

Natuurlijk: hoe meer techniek, des te groter de vrijheid. Maar we moeten niet vergeten dat de vorm op de functie volgt. Met andere woorden: de vorm die we kiezen is een vorm van communicatie. Het gaat ergens over. Dat moet aan het licht komen. En elke vorm heeft daartoe haar eigen kwaliteiten.

In het boek over Reggio Emilia, 'De honderd talen van onze kinderen', wordt duidelijk gemaakt dat elke vorm van kunst zo'n taal is. Of, beter gezegd: een verzameling van talen. En dat het terecht is dan ook in die talen met elkaar (met de kinderen) te communiceren.

Voorbeeld. Er komt een kind bij je met een tekening. Hoe reageer je?

- Dat mannetje is toch veel te groot voor dat huis? of
- Wat een mooie tekening, die hangen we op! of
- Wie heb jij daar getekend? En wat gebeurde er toen? Kun je dat er ook nog bij tekenen?

Je begint weer aan een reis door de vijfster. En mogelijk keer je daarna nog eens terug bij de vorm: het toepassen van de techniek en de vormregels.

Een waarschuwing is op z'n plaats, want het gaat zo gemakkelijk: voor je het weet ben je bezig de spellingfouten in een tekst te corrigeren, terwijl je vergeet eerst eens te praten over het verhaal zelf. En over de mate waarin wordt uitgedrukt wat bedoeld wordt. Dat heeft natuurlijk alles met techniek en vorm te maken. En het is ook de taak van de school deze te ontwikkelen.

Voorbeeld. Spel is een vorm van communicatie waarin we veel thema's aan de orde kunnen stellen en analyseren. Het is een 'taalgroep' met vele bijzondere kwaliteiten.

Wie goed toekijkt ziet hoe kinderen deze vaak tot in de puntjes beheersen. Het is hun meestgebruikte vorm van leren. Zo hoort het logischerwijs tot de taak van de school ook voor deze discipline een curriculum te ontwikkelen waarin waarden, uitgangspunten en doelstellingen worden omschreven, waarin leerwegen worden uitgestippeld en waarin wordt aangegeven hoe faciliteiten worden aangewend. De school moet zorgen voor een behoorlijk reservoir aan vormmogelijkheden.

Er is dus een duidelijke spanning tussen het feit dat ik iets wil zeggen (inhoud) en het feit of het inderdaad overkomt zoals het is bedoeld (vorm). Over dit laatste kan men in gesprek komen. Men (de groepsleider, de groep) biedt zich aan als spiegel.

Het blijft van belang regelmatig de vijfster door te reizen. Om te zien of er niet aspecten onder het vloerkleed verdwijnen. Als illustratie geef ik twee voorbeelden die, hopelijk, voor zichzelf spreken.

1.

Vorm: het verrassingsgedicht

Spelregels: om de beurt een regel schrijven, zonder de vorige regels te lezen (brieftje omvouwen); eerste regel: wie, tweede regel: doet wat, derde regel: waarmee, vierde regel: waarom. Een mogelijk 'gedicht':

de bakker
trekt een worm uit de grond
met zijn driewieler
omdat het begon te regenen.

2

Startregel:

Nu is het de tijd om.....

(Laat de zinnen nu maar komen!)

Een mogelijk gedicht:

Nu is het de tijd om een hut te bouwen
van takken en touw
hoog in de boom
op het land van mijn vader
Nu is de tijd om vogel te worden
en omhoog te vliegen
naar de warme zon.

Verhaal

We zijn voortdurend aan het 'verhalen maken' (narratiseren). Daardoor kunnen we: ons gebeurtenissen herinneren, dromen, veranderen, redeneren, twijfelen, plannen, liefhebben en nog een flink aantal zaken. We maken ons beelden van de werkelijkheid, we ontwerpen zelfs vluchtroutes daaruit. Het vermogen tot narratiseren is één van de machtigste werktuigen van de geest. Het voornaamste bestanddeel hiertoe is de taal. Niet het enige: je kunt nooit in woorden uitdrukken wat een bepaald schilderij (een ervaring) je doet.

Wanneer mensen nadenken over de zin van het leven, hun leven, gaan ze schatgraven in het verhaal van hun leven. Daar zit iets paradoxaals in. Er is altijd een spanning tussen wat er was en wat er had kunnen zijn. Ook dat zijn verhalen.

Zoeken en vinden van verhalen, dat zou een permanente stroom in de w.o. moeten zijn. Bij ons is net weer de elfstedentocht geweest. Dat leverde duizenden verhalen op. Ook onze stamgroep wil daar haar graantjes van meepikken. We hoeven niet lang te hengelen om beet te krijgen en al gauw hebben we iemand met een kruisje in de kring. Zo, en vertel nou maar op!

We voeden niet alleen op met verhalen, maar ook tot vertellen. De beste verhalen worden herverteld in een andere stamgroep: in de onderbouw vinden we een zeer dankbaar publiek. En het duurt niet lang of we krijgen tegenbezoek. Er staat een kleuter op mijn bureau en die verhaalt van een reuzemol die het huis in elkaar deed vallen.

Begeleiden

Het begeleiden van kinderen in hun proces van muzische ontwikkeling kenmerkt zich door de volgende drie begrippen:

- bevestigen,
- spiegelen en
- verder helpen

De groepsleider (en op bepaalde momenten neemt de groep deze functie over) verbindt zijn ervaring met die van het kind. In eerste instantie is hij benieuwd naar wat het kind wil zeggen, tekenen, maken, enz. Samen met het kind zoekt hij daar woorden voor. vervolgens laat hij merken hoe het (op hem) overkomt.

- Ik merk dat je vertellen wilt hoe lief jouw paard is. Zou je daar wat meer over kunnen vertellen?

Tenslotte wordt het kind nieuwe mogelijkheden aangereikt.

- Teken dit verhaal eens in vijf beelden.
- Schrijf nu eens alle gedachten op die je had toen dit gebeurde.
- Speel deze scène nog eens, maar dan de eerste minuut stil.

Het is duidelijk: eerst meegaan, dan uitdagen. Ongetwijfeld zul je ontdekken dat er bepaalde aspecten zijn die extra zorg en training nodig hebben. De vijf punten van de ster geven evenzoveel facetten aan. Bij elk ervan kun je een aantal oefeningen ontwerpen. Dit artikel zou te lang worden als ik daar nog uitvoerig op in zou gaan.

Voorlopig tot zover. ■

Er zijn twee boeken die ik bij het schrijven van dit artikel regelmatig heb geraadpleegd:

1. *The Hundred Languages of Children The Reggio Emilia Approach to Early Childhood Education*

Carolyn Edwards e.a.

Norwood, New Jersey

2. *Explore Poetry*

Donald H. Graves

Heinemann, Portsmouth, NH

Ad Boes

ONDERWIJSBELEID

groepsgrootte, kerndoelen en toetsing

Onlangs is een aantal adviezen over het basisonderwijs verschenen die op korte of langere termijn grote gevolgen kunnen hebben. Ik wil bij enkele daarvan een kanttekening maken.

Over de groepsgrootte in het basisonderwijs

Het staat wel vast dat voor het verlagen van de groepsgrootte in de basisschool een parlementaire meerderheid te vinden is, ook nu duidelijk is dat zo'n operatie duurder uitvalt dan eerder werd berekend. Nederland onderscheidt zich in negatieve zin van de situatie in veel

Westeuropese landen en dat kunnen we ons niet langer veroorloven.

Een probleem bij een discussie over de groepsgrootte is dat er weinig onderzoek is waarmee ondubbelzinnig kan worden aangetoond dat men met onderwijs in kleine klassen betere resultaten behaalt. Er is echter ook nog zo iets als het zich welbevinden van leraar en kinderen. Grote groepen wor-

den door leraren als zwaar ervaren, maar wat groot en te 'groot' is kan moeilijk precies worden aangegeven. Het staat wel vast dat een grote groep vaak als argument wordt gebruikt om dat wat zou moeten gebeuren niet te doen.

Vijfenvijftig kinderen

Destijds had ik een klas met vijfenvijftig kinderen, het ging me betrekkelijk gemakkelijk af. Ik herinner me dat de kinderen nauwelijks in het lokaal konden en dat ik veel correctie mee naar huis nam. We deden op die school uitgebreide projecten, ik besteedde veel aandacht aan kunstzinnige vorming en had

niet de indruk dat de kinderen erg onder de groepsomvang te lijden hadden. Een jaar later werd de toen vijfde klas gesplitst. Mijn collega nam de 'opleiding' voor HBS, Atheneum en gymnasium. Ik kreeg een twintigtal kinderen die naar de ulo en het technisch, huishoudelijk en nijverheidsonderwijs zouden gaan. Het waren dezelfde kinderen die ik eerder in mijn groep had gehad. Ik herinner me niet ooit een lastiger groep gehad te hebben. Ik kan sindsdien uit ervaring vertellen wat de effecten van streaming zijn. Kortom: zijn kleine groepen beter? Dat is maar betrekkelijk!

Met voorrang te verbeteren!

Van het verkleinen van klassen valt op zich nog geen gunstig effect te verwachten. Het ligt daarom voor de hand leraren te wijzen op noodzakelijke verbeteringen in het onderwijs. Zij zullen de realisering daarvan minder moeten laten afhangen van hun welwillendheid. Ik zal in dit verband een paar dingen noemen die m.i. met voorrang behoren te worden verbeterd.

Voor veel scholen geldt dat meer aandacht besteed zou moeten worden aan een continue lijn in het onderwijs. Dat begint met waterdichte afspraken tussen wie samen voor het onderwijs in een groep verantwoordelijkheid dragen, zowel op didactisch als op pedagogisch gebied.

Vooraf voor kinderen die extra zorg behoeven is discontinuïteit zeer schadelijk. Zodra sprake is van enige taakverlichting zou aan verbetering gewerkt kunnen worden. In dit licht bezien acht ik de komst van LIO's met een aanstelling, experimenteel vanaf september 1997, niet minder dan een onderwijskundige ramp.

Huisbezoek

Een tweede aandachtspunt zou huisbezoek kunnen zijn. Het zal naar ik verwacht steeds belangrijker worden. Wie op school meer wil doen dan kennis overdragen en vaardigheden oefenen komt uit bij de gezamenlijke opvoedingstaak van gezin en school. Zoals ouders behoren te weten wat er school gebeurt dienen leraren op de hoogte te

zijn van de thuissituatie. Gesprekken op school voeren is daarvoor onvoldoende. Huisbezoek kan veel bijdragen aan begrip voor het kind in zijn niet-schoolse bestaan. Het gaat daarbij mijns inziens om een onvervangbare activiteit. Wie in een stamgroep werkt verkeert hier in een bevoorrechte situatie. In een driejarige stamgroep, aangenomen dat de kinderen gelijkmatig over de leerjaren zijn verdeeld en de groep niet meer dan dertig kinderen telt, behoeven per schooljaar slechts ongeveer tien nieuwe bezoeken te worden afgelegd. Zo blijft tijd over voor extra bezoek waar dat gewenst is.

In scholen waar nog nauwelijks wordt gedifferentieerd, die zijn er nog veel, zou de inspectie een daarop gerichte onderwijskundige ontwikkeling moeten kunnen afdwingen. Er zou ook meer op moeten worden toegezien dat aan het gehele curriculum, zoals in artikel 9 van de Wet op het Basisonderwijs beschreven, aandacht wordt besteed. Er zijn veel 'taal- en rekenscholen', waar bijvoorbeeld activiteiten op het gebied van kunstzinnige vorming en wereldoriëntatie weinig voorkomen of, erger nog, geheel ontbreken. Veel wereldoriëntatie bestaat uit het klassikaal lezen van een lesje en het invullen van stippeltjesvragen.

Er kan op grond van uitspraken van woordvoerders voor onderwijs van de grote politieke partijen van worden uitgegaan dat groepsverkleining geleidelijk aan zal worden doorgevoerd. De staatssecretaris zal in dit voorjaar haar voornemens bekend maken. Het zou goed zijn als daaraan onder bepaalde voorwaarden verbonden, zoals hierboven aangegeven of op andere gebieden.

Kerdoelen

De ontwikkelingen rond de kerndoelen acht ik voor het (Jenaplan-)onderwijs gevaarlijk. De discussie lijkt in een stroomversnelling terechtgekomen. Toen kerndoelen werden ingevoerd is er, met uitzondering van de Vrije Scholen, door het onderwijs rustig op gereageerd. Er was een lange periode uitgetrokken om ze in te voeren, tussen 1993 en 1998. De formulering is zo ruim dat je

er geen buil aan zou kunnen vallen, zo luidde het oordeel van velen. Bestudering van de tekst van de wet en de toelichting maakt duidelijk dat kerndoelen zijn bedoeld om aan de inhoud van het onderwijs richting te geven. Je zou van aanbod- of streefdoelen kunnen spreken. Voor bijzondere scholen is er een ontsnapping mogelijk, zij kunnen eigen kerndoelen formuleren. De Vrije Scholen zijn daar nu mee bezig.

De overheid heeft zich tot voor kort nauwelijks met de inhoud van het onderwijs beziggehouden. Dat is het gevolg van de schoolstrijd, die leidde tot grote terughoudendheid met betrekking tot de inhoud van het curriculum. Als de overheid in dit opzicht al plannen had die met artikel 23 in de Grondwet (over de vrijheid van onderwijs) op gespannen voet stonden werd de minister, meestal door iemand van een van de confessionele partijen, op de vingers getikt. In de toelichting bij de wet op het basisonderwijs wordt nog gesteld dat er geen enkele behoefte is aan nadere onderwijsinhoudelijke regelgeving. Zonder twijfel hebben de zogenaamde traditionele vernieuwingsscholen van deze onderwijsvrijheid geprofitteerd. Wat dat betreft is het onder 'paars' uitkijken geblazen, zoals uit het wat volgt zal blijken.

Toets voor zevenjarigen

In een rapport van de commissie onder leiding van prof. Dolf Kohnstamm krijgt de staatssecretaris antwoord op de vraag of het wenselijk en mogelijk is kinderen bij het begin van de basisschool aan een vergelijkend onderzoek te onderwerpen. Het gaat om een zogenaamde instaptoets voor vierjarigen waaraan de staatssecretaris al geruime tijd denkt. Het antwoord van de commissie is duidelijk: niet doen, er bestaat op dit moment geen bruikbaar materiaal, in het buitenland bestaan geen voorbeelden die nagevolgd zou moeten worden en de voorspellende waarde van onderzoek is beperkt. Tot zover is het rapport overtuigend.

Maar de commissie gaat verder. Ze adviseert het afnemen van een toets die is gebaseerd op wat een kind van ongeveer zeven jaar moet kunnen en kennen

en verwijst daarbij naar nog te formuleren tussendoelen. Het gaat hier om iets totaal anders dan kerndoelen die, zoals gezegd, op het onderwijsaanbod betrekking hebben. Als voor een leeftijd of leerjaar minimumdoelen worden geformuleerd zullen die de inhoud van het onderwijs gaan bepalen en de daarvan af te leiden normen voor voldoende en onvoldoende onderwijsresultaten. Of die doelen stellen voor het overgrote deel van de kinderen niets voor omdat bij de formulering rekening gehouden moet worden met de zwaksten van de schoolpopulatie, met name dat deel van de populatie dat tot voor kort naar een mlk-school ging, of er worden eisen geformuleerd waaraan een deel van de kinderen niet zal kunnen voldoen. De commissie opteert niet voor normen die zijn afgeleid van het gemiddelde prestatieniveau, maar spreekt zich er niet over uit waar die wel moeten liggen.

Kritiek op kerndoelen

Merkwaardig is het dat parlementariërs, als ze spreken over kerndoelen, de denkrant van de commissie Kohnstamm overnemen. Dat bleek toen in de Tweede Kamer uiterst negatief werd gereageerd op de herziene kerndoelen die door de SLO zijn aangeboden. De kritiek kwam geheel overeen met die van het CITO, dat onmiddellijk in de NRC liet weten dat er van de nieuwe kerndoelen niets deugt. Ze zouden onduidelijk zijn en niet in toetsvragen kunnen worden omgezet. De kritiek lijkt terecht, maar dat is het niet omdat de zaken hier worden omgekeerd. Veel wat in het onderwijs gebeurt is niet toetsbaar met instrumenten die het CITO hanteert. Dat zegt iets over de beperking van het toetsmateriaal en nog niets over de kwaliteit van de doelen.

Heel opmerkelijk was het dat de woordvoerder van het CDA, oppositiepartij in de Kamer, zonder reserves met de kritiek van PvdA, VVD en D'66 instemde. Men had kennelijk niet ingezien dat de onderwijsvrijheid in het geding is. Artikel 23 van de Grondwet wordt er bij onderwijskwesties wel eens met de haren bijgesleept, nu het nodig was werd dat argument niet genoemd.

Centrale toetsing in het basisonderwijs

De ontwikkelingen gaan nog sneller dan ik tot voor kort voor mogelijk had gehouden. Over de wenselijkheid c.q. noodzaak van landelijk toetsing voor het basisonderwijs had ik nog niemand gehoord, maar dat geluid is er nu ook. In een rapport van een aantal onafhankelijke deskundigen, getiteld 'Optrekkende krijtdamp; de school, op weg naar de 21e eeuw', dat op verzoek van de AOB (opvolger van de gefuseerde ABOP en NGL) is gemaakt wordt voorgesteld dat de overheid kerndoelen formuleert, die centraal worden getoetst. In de toelichting zeggen de auteurs dat dat risico's met zich meebrengt. Scholen zullen met mooie slaagpercentages uit de bus willen komen. Ze kunnen het resultaat met trainen opvoeren. Het gevolg kan zijn dat cognitieve en toetsbare inhoud alle nadruk krijgen en het bevorderen van de sociaal-emotionele ontwikkeling wordt verwaarloosd. Maar de commissie vindt de voordelen groter dan de nadelen. Er zou garantie worden geboden voor de deugdelijkheid van het onderwijs (alsof die niet op het gehele curriculum betrekking zou moeten hebben...), er kan worden vastgesteld in hoeverre minimumdoelen gehaald worden, ook meting halverwege de basisschool wordt gezien als nuttig als controle en diagnostisch hulpmiddel.

Toetspraktijken

Van toetspraktijken bij de CITO-eindtoets ben ik op de hoogte door eigen waarneming en door informatie die ik van mijn studenten krijg op de hoogte. Er wordt voor die toets op een deel van de scholen hard getraind, hetgeen de uitslag beïnvloedt. Je kunt nu ook oefenen met door Wolters-Noordhoff ontwikkeld hulpmateriaal dat tot grote ergernis van het CITO op de markt is gekomen. Wat komt er zo nog van de objectiviteit van het onderzoek terecht? Er zijn ook scholen die kinderen toestaan elkaar bij de toets te helpen (dat mogen ze anders ook, waarom nu ineens niet?), waar kinderen door de leraar worden geholpen, waar kinderen mogen doorwerken tot ze klaar zijn, enz.

Toetsgekte

In Amerika waar de toetsgekte veel eerder dan bij ons heeft toegeslagen hebben veel critici ook ons gewaarschuwd voor een ontwikkeling als gevolg waarvan een leraar niet veel anders meer doet dan toetsen afnemen en resultaten boeken. Er zijn daar netwerken tot stand gekomen die zich hebben beijverd voor alternatieve vormen van toetsing. Kees Both heeft destijds (al in 1979!) daarover gepubliceerd, maar wat hij schreef kreeg toen niet de aandacht die het onderwerp verdient. Het is hoog tijd dat in Nederland en tegenbeweging ontstaat, zoals in Amerika in 1973 de North Dakota Study Group on Evaluation werd opgericht (en die nog steeds bestaat). Zouden, bijvoorbeeld, NJPV, de Freinet-beweging en het EGO daarvoor met een centrum op het gebied van alternatieve onderwijsevaluatie het initiatief kunnen nemen? Misschien kan de SOVO (Samenwerkende Organisaties voor Onderwijsvernieuwing), waarin de vernieuwingsbewegingen samenwerken het voortouw nemen. Het is te hopen dat dan voldoende wetenschappelijke ondersteuning kan worden verkregen.

De grote invloed van het CITO, vaak vertegenwoordigd in adviescommissies van de overheid, dient te worden teruggedrongen. Het instituut huldigt een opvatting over onderwijsevaluatie waarvoor kan worden gekozen, maar waartoe niet alle scholen mogen worden gedwongen.

Strijd

Wonderlijk in dit verband is de strijd tussen SLO en CITO over de herziene kerndoelen. De SLO heeft kans gezien allerlei soorten scholen van dienst te zijn, waaronder Jenaplan-, Freinet en Vrije Scholen. Het instituut bedient het onderwijs in de volle breedte. Zo wordt in de producten van het SLO de veelkleurigheid van het nederlandse onderwijs weerspiegeld. Zo lang dat van CITO-producten niet gezegd kan worden zijn CITO en SLO geen gelijke gesprekspartners. Absurd zou het zijn als slechts die onderwijsinhouden in kerndoelen zouden mogen worden

genoemd, die passen bij een beperkte opvatting over wat verantwoord toetsen is.

Aan de diepgaande studie van de Commissie In 't Veld over de toekomst van het onderwijs die onder de titel 'Toekomst voor het funderend onderwijs' is verschenen wil ik een volgende keer aandacht besteden. ■

AAN DE ORDE KWAMEN:

- *Algemene bond van onderwijzend personeel, 'Optrekkende krijtdamp, de school op weg naar de 21e eeuw', Utrecht 1997*
- *Advies van de Commissie Indicatiestelling*

- Onderwijsachterstanden, 'Zo onvoorspelbaar als het leven zelf', december 1996*
- *Both, K. (1979), Jenaplan en Open Onderwijs, katern 7: Evaluatie van open onderwijs, Hoevelaken: CPS*
- *Commissie Kwalitatieve Aspecten van Groepsgrootte in het Basisonderwijs, 'Klassenverkleining', 1996*
- *SLO, 'Concept herziene kerndoelen basisonderwijs', oktober 1996*

Van de vele monografieën die de North Dakota Study Group on Evaluation heeft uitgebracht noemen we

- *Patton, M.Q. (1975), Alternative Evaluation Research Paradigm*
- *Hein, G.E. (1975), An open education perspective on evaluation*

- *Carini, P.F. (1975), Observation and description: An alternative methodology for the investigation of human phenomena*
- *Carini, P.F. (1979), The art of seeing and the visibility of the person*
- *Carini, P.F. (1984), The school lives of seven children*
- *Engel, B., e.a. (ed.) (1996), The Cambridge Handbook of Documentation and Assessment: Child Portfolios and Teacher Records in the Primary Grades*
- *Cohen, M.D. (ed.) (1996), Valuing Each Other: Perspectives on Culturally Responsive Teaching*

Deze zijn, met andere titels in deze reeks, opgenomen in de Suus Freudenthal-Lutterbibliotheek, p/a CPS.

Donella Meadows

ZEVEN BLUNDERS

Jenaplanners moeten hun positie bepalen in het maatschappelijke krachterspel. In een Brits tijdschrift vonden we een stukje, dat kan helpen bij het nadenken over de eigen positie in de samenleving.

Enkele weken voordat hij vermoord werd had Mathatma Gandhi een gesprek met zijn kleinzoon Arun. Hij overhandigde Arun een talisman, waarop 'Zeven blunders' gegraveerd stonden, die, zo zei Gandhi, aanleiding waren voor het geweld dat de wereld teistert. De blunders waren:

- Rijkdom zonder werk
- Plezier zonder geweten
- Kennis zonder karakter
- Wetenschap zonder menselijkheid
- Religie zonder iets van zichzelf te offeren
- Politiek zonder principes.

Gandhi noemde deze onevenwichtigheden 'passief geweld', dat brandstof is voor actief geweld: misdaad, opstand, oorlog. Hij zei: 'We kunnen tot de jongste dag werken aan vrede en komen nergens, zolang we geen aandacht geven aan het passieve geweld in de wereld'.

Arun voegde later aan zijn grootvaders lijst van zeven blunders een achtste toe: Rechten zonder verantwoordelijkheden.

Gandhi gaf de lijst aan Arun in 1947. Bijna vijftig jaar later zijn de blunders geïnstitutionaliseerd, ingebouwd in onze bedrijven, regeringen, onze cultuur als geheel. Het is niet alleen zo dat de blunders ons niet meer verontrusten, maar we praktiseren ze op een actieve wijze. Zelfs zijn we trots op sommige daarvan. Van Wall Street tot staatsloterijen laten we ons verleiden door de belofte van rijkdom zonder werk. Hele sectoren van de economie bieden plezier zonder geweten.

Vele wetenschappers geloven dat hun grootste kracht ligt in hun vermogen hun kennis te scheiden van hun karakter en hun wetenschap van hun zielen. Verdedig eens serieus moraliteit in een commerciële context, en je wordt uitgelachen en ligt er uit. Moraliteit? Het is natuurlijk mooi om de koninklijke weg te bewandelen, maar onze concurrenten doen dat (ook) niet. Vergeet het dus maar!

Insiders in Washington, Londen of Tokyo spreken openlijk over hun be-

kwaamheid om politieke 'deals' te sluiten in een wereld die totaal verstoken is van principes. 'Zo werkt dat in deze stad' zeggen ze en ze verontschuldigen zich er niet voor; ze pochen er op. Religieuze bewegingen die zichzelf 'christenen' noemen zijn min of meer ontspoord in het hier en daar wat uit de evangeliën grabbelen dat hun hebbelijkheid en zelfrechtvaardiging lijkt te bevestigen, zonder de passages op te merken die oproepen tot opoffering, delen, mededogen, bescheidenheid, vergevingsgezindheid.

Conservatieven halen bepaalde door Gandhi genoemde blunders naar voren in hun strijd tegen de linkse nieuwlichters (plezier zonder geweten, kennis zonder karakter). Laatstgenoemden slaan terug met hun eigen selectie uit de lijst (rijkdom zonder werk, commercie zonder moraliteit). En iedereen wil rechten zonder verantwoordelijkheid.

Ons publieke debat wordt gedomineerd door of-of-simplismen. Als je klaagt over commercie zonder moraliteit, wordt je ervan beschuldigd dat je (dus) tegen commercie bent. Probeer maar eens menselijkheid terug te brengen in de wetenschap, en je bent direct anti-wetenschap. Zeg dat rijkdom zonder werken niet klopt en je bent jaloers op andere klassen, een hater van rijke mensen, een ondermijner van het kapi-

talisme. Maak een kritische opmerking dat religie ook betekent iets van jezelf offeren, dat geloof ook dienst aan de minder fortuinlijke medemens omvat, en plotseling ben je een vijand van de religie.

Dit simplistische denken is niet in staat het idee te vatten van 'evenwicht', dat bij Gandhi zo centraal stond. Hij pleitte niet voor werk zonder rijkdom of menselijkheid zonder wetenschap, maar integendeel voor werk en rijkdom, wetenschap en menselijkheid, commercie en moraliteit, plezier en geweten.

Het leven bevat talrijke onoplosbare problemen. De pretentie dat je ze kunt oplossen door een van de genoemde polen te kiezen en de andere niet, kan tot nog meer blunders leiden dan die welke Gandhi opsomde: Rechtvaardigheid zonder genade. Orde zonder vrijheid. Spreken zonder te luisteren. Individualiteit zonder gemeenschap. Stabiliteit zonder verandering. Privé-belang zonder algemeen belang. Vrijheid zonder gelijkheid. Of, in elk van deze gevallen, het omgekeerde.

Luister naar onze publieke debatten

over gezondheidszorg, misdaad, belasting, regelgeving. Je zult de Gandhianse blunders horen, het vertwijfelde zoeken naar een permanent simplisme, het passieve geweld dat aanleiding geeft tot actief geweld. In deze debatten kun je onmogelijk partij kiezen voor een van beide zijden. Wat je alleen kunt doen: aangeven dat evenwicht, ontdekt door liefde, datgene is wat we moeten zoeken - steeds maar weer. ■

bron: *Resurgence* nr. 172 (1996).

vertaling: Kees Both

Henk Veneman

HOE KRIJG IK IEMAND OP 'AAN'?

Leiding geven aan leren: de opleiding voor schoolleiders, met Jenaplan-basisgroep, bij Interstudie.

Het beroep van schoolleider primair onderwijs is in de loop der jaren dermate complex geworden dat het Ministerie vanaf 1994 besloot dat er een behoorlijk gefaciliteerde opleiding voor zittende schoolleiders moest komen. Inmiddels worden faciliteiten toegekend voor vijf instituten. Eén van die instituten is Interstudie. Hier is het - bij voldoende deelname - mogelijk de opleiding een behoorlijke Jenaplansaus te geven. In 1995 startten bij Interstudie twee Jenaplanbasisgroepen. Najaar 1996 startte opnieuw een basisgroep Jenaplan.

Hopelijk melden zich voor de in het komende schooljaar te starten opleiding zich weer voldoende zittende Jenaplanschoolleiders aan om weer een tweetal basisgroepen te starten.

Een aantal schoolleiders van Jenaplanscholen blikt terug op de opleiding die ze nu, na twee jaar, bijna afgerond hebben.

De opleiding bij Interstudie

Bij de Interstudie-opleiding staat het ontwikkelen van koerszoekend leiderschap centraal. Vanuit een houding van permanent leren leiding geven aan een 'lerende organisatie'.

Bij de start van de opleiding wordt de individuele beginsituatie van iedere schoolleider in kaart gebracht met behulp van een Assessment Center Onderwijs. Het assessment levert een sterkte-zwakte rapportage op waarin de schoolleider op dertien criteria wordt beschreven (onder andere onderwijs-

kundig leiderschap, leiderschap aan groepen, inlevingsvermogen, ondernemerschap, probleemoplossend vermogen en besluitvaardigheid). Op basis van het assessment worden persoonlijke leerdoelen geformuleerd.

De leergang bij Interstudie kent een vier-tal trajecten.

In het vaardigheidstraject worden leiderschapskwaliteiten ontwikkeld door middel van gerichte gedragstrainingen. Verwerven van kennis en inzicht in relevante managementterreinen en ontwikkelen van een eigen visie en toepassin-

gen ontwerpen in de eigen schoolpraktijk gebeurt in een kennistraject.

Leren van een schoolleider met veel ervaring en specifieke deskundigheid op een gebied waar de deelnemer leerdoelen heeft geformuleerd; dat gebeurt in het meester-gezel traject.

Tenslotte is er een individueel traject. Dit zijn de activiteiten van de deelnemer die nauw aansluiten bij de sterkte-zwakte analyse uit het assessment.

Naast de vier trajecten is er de basisgroep. Binnen die groep voeren de deelnemers verwerkings- en toepassingsopdrachten uit, bespreekt men persoonlijke leerervaringen en leert men groepsontwikkelingsprocessen te herkennen en te hanteren. De groepen worden begeleid door een door Interstudie getrainde mentor (een ervaren schoolleider met coachingskwaliteiten). De basisgroep wordt afgesloten met een 'meesterstuk', een door de groep zelf geformuleerde werkopdracht, dat gepresenteerd wordt tijdens een slotconferentie.

Ervaringen van beide basisgroepen Jenaplan

Met een aantal schoolleiders uit beide basisgroepen werd contact gezocht om te vernemen hoe de opleiding bij Interstudie was bevallen. Unaniem geven de schoolleiders aan dat de opleiding hen bijzonder goed is bevallen.

'Ik heb al heel wat nascholingen ge-

volgd, maar dit springt er echt bovenuit. De koppeling naar je eigen praktijk is veel hoger dan ik gewend was'.

'Dit is mijn derde cursus voor schoolleider, ik moest in de andere altijd mijn keuze voor Jenaplan verantwoorden. Ik gaf daarin, maar kreeg niets terug.

Nu voel ik me geen buitenstaander en praten we over dezelfde soort problematieken'.

'Hier zat ik niet voor niks, zoals bij andere cursussen. Hier zat je niet alleen maar te luisteren, maar kon je elkaar bevragen binnen de diverse werkvormen en werd er getoetst aan de praktijk en aan elkaar. Daarbij was de feeling met soortgenoten binnen de basisgroep onmisbaar'.

'De deelname in een Jenaplan-basisgroep had voor mij ontzettende meerwaarde, ik zou er niet aan moeten denken deze opleiding te moeten volgen zonder de ervaringen in mijn Jenaplan-basisgroep. Onderwijskundig leiderschap bespreken met schoolleiders van 'gewone' scholen, dan zouden er amper herkenningspunten zijn'.

'In een basisgroep Jenaplan zit je snel op dezelfde golflengte en heb je voor elkaar aan een half woord genoeg. Je spreekt elkaars taal. Dat is aan anderen haast niet uit te leggen. Van daaruit kan je elkaar ook makkelijker feedback geven. Ik denk ook dat in een Jenaplangroep de nadruk niet eenzijdig op de productkant ligt maar ook op de proceskant'.

'Het onderwijskundig leiderschap Jenaplan werd op zeer prettige wijze gebracht door iemand met veel ervaring als leider van een Jenaplanschool'. 'Ik vond het assessment zeer verrassend, daar wordt even een plaatje van jou neergelegd en word je met de neus op feiten gedrukt. Feiten die je soms al wel weet, maar nu krijg je een 'schop onder je achterste' om er echt iets aan te veranderen'.

Allemaal zeer positieve ervaringen. Af en toe klinkt door dat men de Jenaplansaus graag gevuld had gezien met nog meer ingrediënten.

Ook wordt het door enkelen jammer gevonden dat alleen de schoolleider, en niet de adjunct, de opleiding mag volgen. Het neventraject voor adjuncten is daarvoor geen afdoende oplossing.

Betere toerusting als leider van een Jenaplanschool?

De opleiding is dus unaniem goed bevallen. Had de opleiding invloed op de praktijk? En waar vind je dat je nu beter toegerust bent als schoolleider van een Jenaplanschool?

Die vraag levert een keur aan reacties op. Persoonlijk soms sterk verschillend, maar dat is een vanzelfsprekend gevolg van de keuze voor ook individuele leertrajecten.

'Mijn denken is geordender geworden. Ik heb geleerd meer vooruit te kijken en me minder te laten overdonderen door alles wat dagelijks op me afkomt. Eerst maakte ik vooral ad hoc-keuzes, dat waren geen echte keuzes. Nu ben ik meer bezig met de koers, met de beleidslijnen, met wat er werkelijk toe doet. Ik ging vroeger altijd gebukt onder een te volle rugzak, waar ik maar steeds meer bagage in wilde stoppen. Nu bepaal ik preciezer wat in die rugzak komt en lukt het me om die rugzak ook af en toe eens heerlijk naast de kast te zetten. Ik heb het gevoel meer zeggenschap over de eigen koers te hebben gekregen'.

'Ik heb weer geleerd na te denken over waarom ik doe wat ik doe'.

'Ik heb geleerd dat je ook als leider van een Jenaplanschool mag sturen. Er is een switch in mijn leiderschap te bespeuren. Van afstemmen op anderen naar denken vanuit een koers, waarbij ik de medewerkers natuurlijk niet uit het oog verlies'.

'Ik heb alles weer scherper op een rij gekregen. Daardoor kan ik naar buiten beter verwoorden, ben ik zelfbewuster geworden. Veel van wat je eigenlijk al wel wist (gesprekstechnieken, functioneringsgesprekken, analyseren schoolcultuur) wordt weer eens in de schijnwerpers geplaatst en zo wordt het weer echt onderdeel van je vaardigheden. Ik heb ook in ruimtelijke zin een plek als schoolleider gecreëerd. Daardoor kan ik nu ook langer achter elkaar met hetzelfde bezig zijn, meer beleidsmatig werken'.

'De opleiding zegt 'higher-level-thinking' aan te leren. Die pretentie wordt waar gemaakt. Was ik aanvankelijk heel erg bezig in een rat-race alles goed te organiseren van wat van buitenaf op de

school afkwam, nu ben ik meer beleidsmatig bezig. Ik vraag me bij dat ontwikkelen van de koers beter af wat dit voor de school, voor de collega's en voor mijzelf betekent. Ik ruim nu ook bewuster tijd in om de mensen te leren zien binnen die koersontwikkeling.'

'Ik heb een ontwikkeling doorgemaakt van groepsleider, met ook nog een aantal directietaken erbij (de primus inter pares; de eerste onder zijns gelijken), naar werkelijk schoolleider zijn. Ook een Jenaplanschool heeft behoefte aan iemand die de lijnen uitzet, dat is een specifieke rol.'

'Ik heb heel veel gehad aan de collegiale consultatie, ook in de praktijk naar de eigen school. Ik denk ook dat ik de mensen nu meer laat voelen hoe ik hun werk waardeer'.

'Ik heb geleerd hoe belangrijk het is strategisch beleid te plannen. Maar ook hoe je daarbij bereid moet zijn naast de mensen te gaan staan. Vanuit de eigen koers aanhaken bij de medewerkers. Aan te sluiten bij de situatie van de mensen waar je het mee moet uitvoeren. Meebewegen en tegenbewegen. In onze basisgroep is een standaard-term: 'Hoe krijg ik iemand op aan?' Wat doe je als schoolleider wanneer je constateert dat iemand stilstaat, zich niet ontwikkelt? Daarin heb ik ook geleerd de grens te zien, als schoolleider ben je geen psycholoog'.

'Ik heb geleerd te werken aan het uitzetten van een koers, de effecten van deze opleiding zullen bij mij nog jarenlang doorijlen, als ik werk aan het uitzetten van die koers. Want dat is natuurlijk nooit helemaal af'.

Meesterstuk

Op dit moment zijn de tanden in beide basisgroepen gezet in het ontwikkelen van een meesterstuk.

In de ene basisgroep wordt een werkstuk gemaakt over de rol van de schoolleider binnen de ontwikkeling van Jenaplanonderwijs voor 2000 en verder. In het voorjaar verschijnt binnen de Nederlandse Jenaplanvereniging een nieuw concept voor Jenaplan basisonderwijs van de hand van Kees Both. In dat concept worden een aantal aspecten genoemd. Zo moet de Jenaplanschool ervaringsgericht zijn, maar ook ontwik-

kelingsgericht. Wereldoriëntatie moet het hart van de school zijn. De basisgroep maakt een studie over de kwaliteiten die een schoolleider in huis moet hebben om leiding te geven aan het ontwikkelen van die diverse aspecten.

De andere basisgroep werkt aan het begrip 'meervoudige intelligentie'. Intelligentie is meer dan wat meetbaar is. Intelligentie valt te ontrafelen in diverse vormen van intelligentie: de verbale, de logisch-mathematische, de visueel-ruimtelijke, de muzikale/ritmische, de lichamelijke/kinesthetische, de interpersoonlijke en de intrapersoonlijke. Vanuit dat begrip van meervoudige intelligentie wil men instrumenten ontwikkelen die schoolleiders kunnen helpen bij het

coachen van groepsleiders met betrekking tot het ontwikkelen van die deelintelligenties.

Dat worden zinvolle aanvullingen op het Jenaplanconcept. Ook andere schoolleiders zullen daar in de toekomst veel aan kunnen hebben. ■

Tenslotte

Dit artikel kwam mede tot stand op basis van de reacties van de volgende schoolleiders die deelnamen aan de opleiding bij Interstudie:

Nellie Braaksma-Wiegersma, Jenaplan-school De Regenboog, Emmen
Ruud van der Star, Openbare Jenaplan-school De Lispeltuut, Hedel

Kor Posthumus, AB Jenaplanschool De Bernebrêge, Heerenveen
Hans Heemskerk, Openbare Jenaplan-school Het Palet, Hardenberg
Martin Weikamp, Jenaplan-school De Wilgenhoek, Leerdam
Anneke Buursink-Niessink, Jenaplan-school De Mussenacker, Udenhout
Klaas Dijkhuis, Jenaplanschool Kon. Beatrixschool, Zoetermeer

In de gekleurde pagina's van dit nummer staat hoe uitgebreide informatie over de inhoud van en de aanmelding voor de Leer-gang 'Leiding geven aan Leren' bij Interstudie verkregen kan worden.

*Interstudie, Willemsplein 23,
6811 KB Arnhem, 026-44307771.*

Jos Teunissen/Gees Veltman

OPGROEIEN IS EEN MOEILIJKE KLUS

Van tijd tot tijd is het goed om na te denken over wat wij 'kinderantropologische' vragen noemen. Welke kijk hebben wij op kinderen? Wat is de positie van kinderen in de samenleving? Welke gevolgen moeten veranderingen in de samenleving hebben voor de school?

Slaan mag niet meer

Je kind slaan, in Zweden mag het niet meer. Het is bij wet verboden. Ouders moeten naar andere manieren zoeken om hun kinderen iets duidelijk te maken. Ouders mogen elkaar niet slaan, dus waarom zou het wel worden toegestaan om kinderen te slaan? Deze redenering van een klein groepje Zweden in de jaren zeventig ontmoette aanvankelijk veel weerstand, onder meer in de vorm van ridiculiserende cartoons en afwijzende hoofdartikelen die ervan uitgingen dat het slaan van kinderen normaal was. Nu is ruim zeventig procent van de Zweden voorstander van het opvoeden van kinderen zonder lijfstraffen.

Nederland is nog niet zo ver. Een 'opvoedkundige tik' werkt volgens sommigen heilzaam. Inmiddels komen bij de twaalf bureaus vertrouwensartsen jaarlijks zo'n veertienduizend klachten bin-

nen over kindermishandeling. Dat is één klacht op 280 kinderen. In ruim de helft van de gevallen gaat het om lichamelijke mishandeling of verwaarlozing en om seksueel misbruik. Voor het overige betreft het klachten over emotionele mishandeling en verwaarlozing.

De Stichting voorkoming van kindermishandeling houdt het op vijftigduizend gevallen van kindermishandeling per jaar. VU-hoogleraar preventie en hulpverlening inzake kindermishandeling H. Baartman schat dat er jaarlijks 355.000 gevallen van ernstig geweld en 74.000 keer zeer ernstig geweld door ouders tegen kinderen plaatshebben.

Volgens de politicoloog Andries Hoogerwerf - die in zijn boek *Geweld in Nederland* het Zweedse voorbeeld aanhaalt - kunnen kinderen van het slaan door ouders ernstige psychische schade oplopen. Depressies en zelfmoordneigingen zijn er voorbeelden van. 'De

verklaring van deze relatie kan zijn dat een depressie een vertraagde reactie is op het onderdrukken van woede door een kind dat door zijn ouders wordt geslagen. Een andere verklaring is dat de stress van het jarenlang geslagen kind tot veranderingen in het chemisch functioneren van de hersenen leidt, die een depressie kunnen veroorzaken. Het slaan van kinderen kan hen op korte termijn tot gehoorzaamheid dwingen, maar lijkt op de lange termijn de kans op agressiviteit, gewelddadigheid, criminaliteit en een neiging tot seksueel masochisme te vergroten. Het kan ook bijdragen tot een gevoel van machteloosheid, dat een negatief effect op de maatschappelijke loopbaan heeft.'

Lessen

Bij het geweld tegen kinderen in het gezin speelt niet alleen de machtsongelijkheid in het gezin een rol, maar ook de maatschappelijke ongelijkheid en de strijd daartegen, zegt Hoogerwerf. De emancipatie van de vrouw heeft mannen meer geleerd de handen thuis te houden. De vrouwen- beweging toonde aan dat het geweld tegen vrouwen voortkomt uit de ongelijke macht van vrouwen en mannen in de maatschappij met een cultuur waarin mannelijkheid

wordt geassocieerd met macht, dominantie, kracht en superioriteit en daarentegen vrouwelijkheid met onderworpenheid, passiviteit, zwakheid en inferioriteit.

Kinderen hebben zelden pleitbezorgers gevonden die erin geslaagd zijn het geweld tegen kinderen te politiseren tot symptoom van een verkeerd werkend systeem. Aanrandingen en verkrachtelingen werden voorheen in de psychiatrische literatuur vooral verklaard uit oncontroleerbare impulsen en een gestoorde geest van de individuele dader. De elementen van de samenleving, die gewelddadige agressie tegen vrouwen bevorderen, bleven daardoor buiten het gezichtsveld.

Hoogerwerf bepleit het van jongsaf bijbrengen van sociale, communicatieve en democratisch-politieke vaardigheden. Amerikaanse scholen zijn begonnen kinderen les te geven in het vreedzaam oplossen van conflicten. In Nederland zou zo'n lesprogramma deel kunnen uitmaken van maatschappijleer.

Het geweld tegen kinderen zit diep. De socioloog Harry Kunneman spreekt in zijn boek *Van theemuts naar walkman-ego* over een inherente gewelddadigheid van de vrije markteconomie. Haar gerichtheid op permanente groei en productiviteitsverhoging leidt tot een stelselmatige keuze voor strategische, op succes en effectiviteit gerichte handelingsvormen en oplossingspatronen en daarmee ook tot het systematische wegdrukken van andere, communicatieve vormen van omgaan met mensen en problemen; vormen die niet op beheersing en controle zijn gericht, maar gebaseerd zijn op ruimte voor verschil, emotionele betrokkenheid en communicatieve gelijkwaardigheid.

Remmingen en blokkade

De psycholoog Hans de Vries probeert in zijn onlangs verschenen boek *Intelligente kinderen te verklaren* waarom zoveel intelligente kinderen in hun sociale functioneren remmingen en blokkades ondervinden. Dat komt, zegt hij, doordat de westerse cultuur voorschrijft dat een tiener 'een concrete intellectuele productie gaat leveren in de vorm van schoolprestaties, carrièreplanning en algemene ontwikkeling. maar eigen-

lijk zijn voor de opgroeiende tiener andere thema's van veel groter belang: het veranderende lichaam, de nieuwontdekte buitenwereld, leeftijdgenoten oftewel juist alle niet-intellectuele levenszaken.' De tiener in de middelbare-schoolleeftijd moet de wei in; voor je twintigste moet je het nodige hebben gezien en meegemaakt. Hoe intelligenter tieners zijn, hoe moeilijker ze het vaak hebben in een maatschappij die in hun ogen 'een sociale jungle vol gevaren en problemen' is. Kwetsbare intelligente jongeren bloeien vaak op na hun middelbare-schooltijd, 'als ze weer hun eigen gang kunnen gaan, op het hbo of de universiteit, in een meer afgebakende, zelfgekozen context. Voor het sensatiebeluste groepsdier is dit evenwel de leukste tijd van zijn leven, daarna wordt het voor deze categorie alleen maar minder leuk. De filosoof Schopenhauer zei het al: mensen zoeken het groepsverband naarmate ze van binnen leger zijn, ze klampen zich aan elkaar vast in collectieve ledigheid.'

Kind-zijn onmogelijk

De Duitse psychologe Ulrike Zöllner gaat verder: de westerse welvaartsmaatschappijen maken het kind-zijn van veel kinderen in toenemende mate onmogelijk. De belangrijkste bezigheid voor de psychische groei van het kind - het onbepaald spelen met elkaar - is een marginale bezigheid geworden, schrijft ze in haar onlangs verschenen boek *Zappend door het leven - Wat de welvaart onze kinderen aandoet*. Veel goedverdienende ouders ervaren hun kinderen als hindernissen die doorgeweerd, afgevoerd, weggeorganiseerd moeten worden naar de crèche, naar de burens of naar de met een televisietoestel, computerspelletjes of met andere audiovisuele apparatuur volgeplempte kinderkamer. Daar zijn kinderen een groot deel van hun tijd op zichzelf aangewezen. Royaal van zakgeld voorzien, zitten ze urenlang zappend voor de televisie of hangen rond in winkelcentra. Een nieuwe vorm van sociale verwaarlozing, vindt ze, waarvoor de samenleving straks de rekening krijgt gepresenteerd: 'Onmogelijke eisen en een kleine spanningsboog zullen het resultaat zijn van een opvoeding die

behoefden meteen bevredigt, die vrijwel nooit nee zegt, waar de wens wordt gevolgd door de daad, waar het uitspreken al vervulling betekent'. De aaneenschakeling van pleziertjes die veel opvoeders hun kinderen tegenwoordig bieden, zal leiden tot een fixatie op het lustprincipe, meent ze.

En wee de samenleving waarin het 'verslaafd jagen naar prikkels' niet langer mogelijk is door economische teruggang. 'Gewend het ervan te nemen, en van alles voorzien om zich dat ook te kunnen veroorloven, wordt de negatieve kant van het leven vermeden, zodat al gauw ook geringe belastingen en weerstanden in het dagelijks leven als vrijwel onoverkomelijk worden ervaren en de overbelasting door veelvuldige ontspanning en genot moeten worden gereduceerd. Niet voor niets hoor je verwende monden het hardst klagen dat ze het zo slecht maken en dat ze het zo druk hebben.'

Kinderen worden bedreigd door hun ouders, zegt ook de Duitse psychologe Ursula Nuber in haar boek *De valkuil van het egoïsme*. Veel volwassenen zijn opgegroeid in een opvoedingsklimaat waar een betrokken individuatie - waarin een evenwicht tussen autonomie en relatievermogen wordt bereikt - werd bemoeilijkt. De essentiële voorwaarden voor een gezonde emotionele ontwikkeling - onbaatzuchtige aandacht van de ouders, zekerheid van liefde en geborgenheid - waren vaak niet aanwezig in het ouderlijk huis van de volwassenen van nu. Alleen wanneer een kind zich in de eerste levensjaren één kan voelen met de ouders, slaagt het er later in 'de overeenkomst van andermans nood met die van zichzelf' te herkennen. Of iemand als volwassene in staat is tot empathie of dat hij alleen maar egoïstisch zijn eigen welzijn nastreeft, wordt voor een deel in zijn kindertijd beslist. Daar liggen de wortels voor een positieve basisopstelling tegenover andere mensen.

Kinderen in reservaten

Volgens Ute Breithaupt van de Amsterdamse Stichting Kinderen Voorrang - voorheen Stop de kindermoord - krijgen kinderen door de verkeersonveiligheid steeds minder vrijheid. Uit Engels

De staat van jeugdig Nederland

- 135.000 jeugdigen wonen in gezinnen met een 'niet warme opvoedingsstijl';
- 210.000 leerlingen van 12-19 jaar zijn niet graag thuis;
- 250.000 kinderen tot achttien jaar hebben alcoholverslaafde ouders;
- 8.000 kinderen hebben ouders die verslaafd zijn aan hard drugs;
- 13.220 meldingen van kindermishandeling;
- 20.853 kinderen tot achttien jaar zijn in 1994 onder een maatregel van kinderbescherming (een kwart meer dan in 1990);
- jaarlijks verlaten rond 40.000 leerlingen zonder diploma de school, vooral jongens en allochtonen;
- ruim 20 procent van de leerlingen van 12-19 jaar heeft een laag zelfbeeld;
- 12 procent van de leerlingen voelt zich vaak eenzaam;
- 2,5 procent voelt zich zeer gedeprimeerd;
- 5,5 procent van de leerlingen zegt een poging tot zelfdoding te hebben gedaan;
- bijna 12 procent van de leerlingen van 12-19 jaar drinkt per maand meer dan veertig glazen alcoholhoudende dranken;
- 4 procent van de leerlingen gebruikt regelmatig softdrugs;
- zes- tot zevenduizend jongeren zijn dakloos of zwervend;
- 3,8 procent van de jeugd van 12-18 jaar komt wegens een delict in aanraking met de politie;
- 66 procent van de jeugd van 12-18 jaar zegt zich wel eens aan een delict schuldig te maken;
- 2,1 procent van de jeugd van 12-18 jaar is al aan een criminele carrière begonnen.

Uit: Stichting Jeugdinformatie Nederland - De staat van jeugdig Nederland, Delft: Eburon.

onderzoek blijkt dat de bewegingsvrijheid van kinderen in de afgelopen twintig jaar drastisch is teruggelopen. In 1972 ging nog tachtig procent van de kinderen van zeven en acht jaar zelfstandig naar school. Nu is dat nog maar negen procent. 'Daardoor komen kinderen in reservaten terecht, zoals de kinderspeelplaats. Altijd onder toezicht van volwassenen. Vroeger werd je als kind veel meer betrokken bij het leven van volwassenen. Je had de winkels in de straat waar je vrij naartoe kon gaan. Nu gaan ze van de crèche naar de buitenschoolse opvang, de tekenclub, het pretpark, allemaal aparte kindervoorzieningen. Ze worden opgeborgen in veilige, heus wel aantrekkelijke en gezellige oorden, maar uit de samenleving verwijderd. Het heeft voor een kind voordelen met andere generaties te leren omgaan, maar daar krijgen ze nu minder de kans toe.'

Planmatig leven

Kinderen lopen achterstanden op in hun sociale en motorische ontwikkeling, stelt een onderzoek in Zürich. Kinderen in verkeersonveilige gebieden zijn in hoge mate afhankelijk van hun ouders bij het ondernemen van activiteiten buitenhuis. Hun leven verloopt planmatig, met weinig plaats voor spontane invallen. Zo maar naar een vriendje gaan als je daar zin in hebt, is onmogelijk. 'Ik bepaal voor een groot deel de dagindeling van mijn

zoon', zegt een moeder in het onderzoek. 'Nu gaan we naar buiten, nu gaan we naar huis, nu moet je je schoenen aantrekken. Soms heb ik het gevoel dat hij er de zenuwen van krijgt, dat ik altijd maar bepaal wat, hoe en wanneer.'

De contacten die deze kinderen op de speelplaats met andere kinderen aangaan, zijn in het algemeen weinig intensief. Dit kan deels worden verklaard uit de voortdurende aanwezigheid van ouders. De kinderen krijgen daardoor onvoldoende gelegenheid om zelfstandig relaties met andere kinderen aan te gaan en bijvoorbeeld ervaring op te doen in het hanteren van onderlinge conflicten. Voor ze daartoe de gelegenheid krijgen, grijpen volwassenen in. Een motoriektest onder deze kinderen liet zien dat ze vooral wat betreft lenigheid, sprongkracht en evenwichtsgevoel duidelijk slechter scoorden dan anderen.

Breithaupt: 'Ik heb mijn kind heel lang gebracht en gehaald. Dan maar minder zelfstandig, maar wel in leven. Het aantal kinderen onder de verkeersslachtoffers is gedaald, maar nog altijd worden er jaarlijks zo'n negentig kinderen tot veertien jaar gedood in het verkeer en vallen er vijfduizend ernstig gewonden.'

Ute Breithaupt is niet verbaasd dat de volkswoede over de zedenkwesie in België groter is dan over de doden die in het verkeer vallen: 'Dat heeft te maken

met de anonimiteit bij verkeersongevallen. Twee jaar geleden is een zeventienjarige meisje in Ommen door een motorrijder die 150 reed, doodgereden. Dat heeft wel veel opwinding veroorzaakt. Individuele gevallen raken je meer dan grote, anonieme getallen over verkeersdoden. Bovendien heeft bijna iedereen een auto en automobilisten trekken zich minder aan van ongevallen omdat ze zelf ook auto rijden. Het afweermechanisme bij mensen is groot.'

Het steekt Breithaupt wel een beetje dat acties van Greenpeace veel succes hebben, terwijl haar stichting 'zo weinig terugkrijgt' op haar activiteiten zoals de nationale straatspeeldag waaraan honderdduizend kinderen meedoen. 'Greenpeace heeft het gemakkelijk: de zehondjes zijn ver weg en die kijken zo zielig. Het verkeer is te dichtbij. Mensen zien geen oplossing voor het probleem van de verkeersdoden en ervaren het gemak van de auto. Voor zichzelf vergoelijken ze het rijden in een auto door te zeggen dat ze langzaam rijden in woonstraten. Ouders passen zich nu gemakkelijker aan de omstandigheden aan en blijven hun kinderen maar halen en brengen. De tijd van het activisme hebben we een beetje gehad. Onze oude naam Stop de kindermoord sprak daarom minder aan en paste ons ook niet meer zo goed. Het gaat ons niet meer alleen om verkeersveiligheid, maar ook om de leefbaarheid van wijken. De sfeer is nu: samen de kar trekken, niet meer: actie voeren tegen de overheid of tegen automobilisten. We merken de laatste tijd wel dat de animo van groepen ouders om actief te worden voor verkeersveiligheid wel weer toeneemt, maar het persoonlijk zich aantrekken van het verkeersleed, nee, dat is een moeilijke zaak. Hoe dat komt, weet ik niet. Onze stichting is meer bezig met praktische oplossingen om de verkeersveiligheid te vergroten. Bijvoorbeeld door een snelheidsgrens van dertig kilometer per uur in de woonwijken te bepleiten. We voeren nu ook een campagne voor veilige speelstraten. Als je de weg zo inricht dat het gewenste verkeersgedrag daar vanzelfsprekend uit voortkomt, laat je kinderen niet over aan de willekeur of iemand bereid is zich aan de regels te houden. Het duurt soms

jaren voordat een gemeente bereid is de veiligheid voor kinderen te vergroten, maar gelukkig bellen sommige gemeenten ons op voor advies over veilige speelstraten.'

Wereldwijd kinderporno

Over de aantallen slachtoffers van kinderporno in Nederland bestaat weinig duidelijkheid. Seksuoloog Jos Frenken sprak vorige week over vijftien netwerken voor kinderporno in ons land. De internationale organisatie ChildRight

schat hun aantal op wellicht duizenden, vooral omdat het gebruik van videocamera's voor iedereen bereikbaar is geworden. Het aantal slachtoffers dat wereldwijd voor kinderporno is misbruikt, kan volgens Interpol oplopen tot ruim twee miljoen kinderen.

In Nederland zijn de meeste slachtoffers kinderen die al in een eerder stadium zo zijn gehavend door mishandeling, incest en verwaarlozing, dat ze een gemakkelijke prooi vormen voor de pedofiel en de pornoproducent en de kans op aangifte klein is. Ontvoering ten behoeve van

kinderporno is ook in Nederland niet uitgesloten, zegt ChildRight. Van sommige uit Nederlandse asielzoekerscentra verdwenen kinderen wordt vermoed dat ze in een illegaal commercieel seks-circuit zijn beland. ChildRight: 'Opsporing van zulke gevallen blijkt echter in de praktijk niet dezelfde prioriteit te hebben als de opsporing van 'eigen' kinderen.'

Dit artikel verscheen, onder de titel 'Kinderen worden het meest bedreigd door hun ouders' in HN Magazine, augustus 1996. Met toestemming overgenomen.

TOM NEEM EENS EEN HEKS MEE

1

Een nieuwe manier van lachen op de gang; met hoge uithalen. Dan vliegt de deur open. Iemand struikelt dubbelgevouwen naar binnen. Een vrouw. Kort, breed, met een driehoek van lang kroezig grijs haar rond haar gezicht.

- Een heks! giert ze, een heks!! Joop heeft vandaag een heks meegenomen! Hoe verzinnen ze het....!

Ze houdt zich vast aan de rand van de tafel. En dan komt Joop in zijn opengeslagen regenjas, twee koppen groter, een grijs op zijn gezicht.

- Kijk, zei hij, dit is Dicky. Ze werd net op het plein voor een heks aangezien.

Ik gaf haar een hand.

- Vind je het erg?

- Erg?! Welnee. Ik vind het prachtig! En het mooiste is: ze speelden gewoon door. Ze keken even op toen we langskwamen. En ééntje zei: Kijk jongens, Joop heeft vandaag een heks meegenomen. En toen speelden ze gewoon door. Zo van: Goed, een heks dus, nou, daar horen we dan straks wel meer van..... Wat is dit hier voor een school?!

Ik zoek naar woorden.

- Daar kom je vanzelf wel achter, zegt Joop.

Joop is kunstenaar, hij maakt prachtige houten beelden en weet daar boeiend over te vertellen. Hij doet bij ons een keuzecursus beeldhouwen. De kinderen werken met loeischerpe beitels en gutsen in blokken hout. Het is straks weer een geklop van belang in de werkplaats. Wietse zal aan zijn tweede stuk boomstam beginnen. Hij was zo enthousiast bezig geweest dat er tenslotte geen hout meer over was: het hele werkstuk was in het niets verdwenen. Geen probleem, hout zat.

Vandaag is Dicky meegekomen. Zij heeft van Joop de verhalen gehoord. Zij zal foto's nemen. Haar lachen en haar verbazing van de eerste dag is nooit meer helemaal overgegaan.

2

Als de kinderen binnenkomen zit meester Piet op de rand van zijn bureau. Met een hengel: hij vist.

- Ha, die meester, al wat gevangen?

- Sodemieter op man! 'k Heb net beet....

In minder dan geen tijd is de toon gezet. Ieder wacht gespannen op wat er verder gaat gebeuren. Dat kan van alles zijn. De meeste kinderen schieten meteen naar hun veilige eigen plaats. Ze wachten af. Totdat Gerard binnenkomt. Die heeft het sfeertje meteen goed ingeschat. Zijn lopen wordt schrijden. En hij tikt de meester op de schouder:

- Zeg, jongeman, mag ik je akte eens even zien...?

Wat is dit voor een school?

3

De telefoon gaat en meester Sjoerd moet even naar het kamertje. De kinderen kennen dat. Ze werken gewoon door. Sommigen merken het niet eens. Hij is nog maar net een halve minuut weg of daar komt iemand de klas binnen stappen. De kinderen zijn een beetje in de war: Dit is meester Sjoerd toch, of niet? Hij ziet er anders uit. Andere kleren. Pet op. Pijp in de mond. En een grote plunjezak op de rechterschouder. Ha, gijntje zeker....?

Hij zet met een bons de plunjezak op de vloer.

- So jonges. Wete jullui ook waar me broer is? Dit is toch de effe op men briefie kake: de charistelukke ratteplanschool? Waar is die lapzwans? Sjoerd heet ie.... Sjoerd zwoerd wordt-ie ook wel genoemd. Nou....? Of kenne jullui niet prate....?

Zou dit dan misschien die tweelingbroer Aai, van de meester kunnen zijn waar hij de vorige week zo plotseling melding van maakte? Die een reis had gemaakt over de zeven wereldzeeën? En die allerlei merkwaardige avonturen had beleefd? Wie nog twijfels heeft, zout ze op. Het verhaal is te mooi.

Wat is dit voor een school?

Onze school?

OPGEDOKEN UIT HET JENAPLANARCHIEF

Op het CPS bevindt zich, behalve de landelijke en voor iedereen toegankelijke Jenaplanbibliotheek, ook het archief dat Suus Freudenthal naliet. Van tijd tot tijd snuffel ik daar wat in en duik er iets uit op dat me nog de moeite waarde lijkt. Ditmaal gaat het om een van de 'proeven' die Kees Boeke maakte voor kinderen van de Werkplaats. We drukken deze af, om weer aandacht te vragen voor een van de bronnen van het Nederlandse Jenaplanconcept en om op ideeën te brengen. Welke Jenaplanschool heeft ook een 'taak' voor kinderen over de geschiedenis van de eigen school?

WERKPLAATSINRICHTING: Proef 01

Het ontstaan van de Werkplaats. 6 januari 1926

Het ontstaan van de Werkplaats is heel anders gegaan, dan men gewoonlijk denkt. Er wordt gezegd: Kees Boeke heeft de Werkplaats gesticht uit protest tegen de gewone scholen. In deze zin zitten twee fouten: ten eerste is de Werkplaats niet opzettelijk gesticht. De Werkplaats is eigenlijk heel toevallig ontstaan. Kees en Betty Boeke hadden hun kinderen om persoonlijke redenen van de Montessorischool afgenomen (en dus niet omdat ze iets tegen de Montessorischool hadden). Ten Tweede was het dus geen protest, zoals je nu wel zult begrijpen.

Kees Boeke had zijn kinderen dus van school genomen, het waren zijn vier oudste dochters, maar hij wilde hen natuurlijk niet zonder onderwijs laten opgroeien. Dus begon hij hen zelf les te geven. Dit begin is erg armoedig geweest, zou je haast kunnen zeggen. Want ze hadden niets. De eerste dag hadden ze samen één penhouder en één schrift. Kees heeft heel veel leer materiaal zelf bedacht en met de kinderen zelf gemaakt. Dingen, die je op een gewone school niet vindt en waarmee je ontzettend leuk werken en leren kunt. Deze leermiddelen zijn vele jaren op de W.P. gebruikt en sommige zelfs nu nog.

Het eerste 'schooltje' was bij kennissen in een kamer. Het duurde niet zo heel lang of dit kamertje werd te klein. Want wat gebeurde er? Iets, waar Kees helemaal niet op gerekend had! Er kwamen

allerlei kennissen en vrienden vragen of hun kinderen er ook bij mochten. Vrienden van Kees lieten nu een echte school voor hem bouwen (dat is het ronde gebouw aan de Hobbemalaan). Kees mocht zelf de tekening maken, hoe hij het hebben wilde.

Stichtingsdag

Op 12 juli van het jaar 1929 was het gebouw nog wel niet helemaal klaar, maar het dak zat er toch al op. Het was een smoorhete dag en Kees besloot met zijn hele troepje het gebouw te bezoeken en te kijken hoe ver het al was. Toen ze er waren klommen ze allen langs een ladder naar boven tot ze onder de hanebalken zaten. Natuurlijk was het daar om te puffen, zo heet. Ze hadden een gesprek samen en voelden zich er zo helemaal thuis, dat ze met z'n allen besloten om deze dag te beschouwen als de eigenlijke stichting van de Werkplaats. Ze gaven elkaar de handslag en voelden zich verbonden. Ze zeiden: We zullen er elk jaar op 12 juli aan terug denken en elkaar de handslag geven. Toen, omdat het zo warm was, haalden zij een emmer water naar boven en staken er om de beurt hun hele hoofd in. Dat noemden ze de hoofdplons en die zouden ze ook elk jaar herhalen als aandenken. En tenslotte zongen ze een Engels liedje, dat ze allemaal kenden Auld lang syne, en ook dat wilden ze elk jaar herhalen op 12 juli (Dat is tot nu toe ook elk jaar gebeurd). Maar het voornaamste was, dat zij een oorkonde maakten. Dit was een stuk papier, waarop zij schreven, dat het nu stichtingsdag was. Toen zetten ze er allen hun naam onder, deden het papier met een stompje potlood in

een doodgewone blikken bus en verstoppen die onder de hanebalken. In latere jaren werd die bus op stichtingsdag altijd weer tevoorschijn gehaald en ondertekend door de oudste werker. Ook dat is tot nu toe elk jaar gebeurd.

Betekenis van de naam Werkplaats Kindergemeenschap

Het is niet moeilijk om de naam 'werkplaats' te begrijpen, het is een plaats, waar gewerkt wordt. Bij het woord school denk je aan leren. Maar bij het woord werkplaats denk je aan allerlei soorten van werk. En dat is ook juist de bedoeling. Kees heeft met die naam tot uitdrukking willen brengen, dat elk werk even waardevol is. Of je nu met je handen werkt (in de tuin of in de timmerles bijv.) of dat je een toneelstuk repeteert - het is voor ons alles even belangrijk. Als je in het ene niet zo erg knap bent, kun je het andere misschien juist heel goed en zo krijgt ieder zijn beurt om iets goeds te leveren.

Nu zullen we het woord 'gemeenschap' eens bekijken. Daarin zit het woordje 'gemeen' en dit betekent 'samen'. Bijvoorbeeld: een gemeenschappelijke maaltijd is een maaltijd van een heleboel mensen samen. Een gemeenschap is dus een groep mensen, die samen iets willen doen. Ze willen bijvoorbeeld samen werken en samen leven.

De leerlingen van de werkplaats noemen we 'werkers' en die naam spreekt voor zichzelf. Het is heel belangrijk, dat je begrijpt, waarom de onderwijzers en leraren hier 'medewerkers' genoemd worden. Het betekent, dat ze vrienden van je zijn, die hun medewerking geven bij alles, wat je niet alleen kunt. Ze zijn er dus niet om de baas over je te spelen, je te straffen en je goede of slechte cijfers te geven, maar enkel en alleen om je vooruit te helpen. Natuurlijk zullen ze er wel iets van zeggen als je al te vervelend bent, maar dat doen ze heus om je vooruit te helpen. Ten teken dat het menens is met die vriendschap, stellen de medewerkers er prijs op, dat je hen bij de voornaam noemt. (De medewerkers weten heel goed, dat de onderwijzers op andere

scholen dikwijls ook vrienden van hun leerlingen zijn. Dat is nogal logisch.)

Het gemeenschapsleven

Kees Boeke heeft het zo uitgedrukt: 'Wij streven naar een toestand, waarbij ieder nadenkt en bewust het geheel van de gemeenschap dient.'

Misschien vind je het woord bewust een beetje moeilijk. Het betekent, dat je altijd goed moet weten wat je doet. Dus niet onnadenkend maar iets doen, omdat je er toevallig zin in hebt. Maar eerst even nadenken of het wel kán, of het goed is voor de hele gemeenschap. Dikwijls zul je dan merken, dat het juist niet kan. Want iets wat heel goed kan, als je thuis bent, met een stuk of wat mensen, kan echt niet als je met z'n 600-en bent. Dit kan iedere groene begrijpen. Ik zal een voorbeeld noemen. Je kunt thuis in de gang best een liedje fluiten. Maar als je hier in de gang een deuntje fluit, mag een ander het ook. Dus kan het niet, want het zou een oorverdovend kabaal worden. Hierbij schiet me vanzelf een grappig woord te binnen, ook door Kees bedacht. AIDA! Kees heeft er een liedje van gemaakt, dat je moet kennen voor je muziekproef:

Aidai! Aidai! Wat betekent dat?

Wat betekent dat?

Het is A-I-D-A-I, het is A-I-D-A-I.

Als ieder Deed Als Ik,

Als ieder Deed Als Ik.

En als je dat nu in gedachten houdt, dan kom je er wel. Want als lid van onze gemeenschap doe je dan alleen dingen, die een ander ook zou mogen doen. Het betekent ook, dat je wel eens iets moet doen, waar je helemaal geen zin in hebt.

In ons gemeenschapsleven zijn sommige dingen anders dan in de grote wereld. Je krijgt hier bijvoorbeeld geen straf. Als er hier iets heel ergs gebeurt, wat echt niet door de beugel kan, dan krijgt degene die het gedaan heeft altijd eerst de kans om uit te leggen waarom hij het gedaan heeft. Meestal kan hij dat met zijn medewerker bespreken. Maar als het iets is, waar de hele gemeenschap last van heeft, dan kan het

gebeuren, dat de boosdoener voor de ronde moet verschijnen. Dat is een groep van werkers en medewerkers, die de zaak eens bekijken. Dan mag de persoon in kwestie zelf met een voorstel komen om het weer goed te maken. Soms lijkt dat dan wel een beetje op straf, maar het is toch anders. Want de betrokkene is het er zelf mee eens, met de maatregel, die genomen wordt. Gelukkig is het een grote zeldzaamheid als de ronde bij elkaar komt.

Wij geven dus niet gewoon maar straf, maar we geven ook nooit beloningen. Net zo goed als we niet willen, dat iemand bang is voor straf, willen we ook niet, dat iemand zit te snakken naar een beloning. Wij willen graag, dat de werkers voor hun eigen plezier werken en daarom houden we hier ook geen wedstrijden om elkaar te overtreffen en prijzen te verdienen.

De bedoeling is heel eenvoudig, bij alles wat wij doen: ieder is verantwoordelijk voor zijn eigen daden. Dus moet hij er natuurlijk ook de gevolgen van dragen: bijv. Wie een ruit breekt, gaat zelf een nieuwe kopen en zet hem er zelf weer in, desnoods met hulp. Wij proberen samen te leven als een groot gezin en daartoe doen we allerlei dingen samen, bijv. Trimesterbegins en -slots, weekbegins, maaltijden, siësta (dat is de rustpauze na het eten, wanneer je in de grote zaal naar muziek kunt luisteren), dagslots, besprekingen en allerlei feestvieringen. Dit zijn onze gemeenschappelijke vieringen, maar onze verjaardagen horen daar niet bij, dat is iets van jezelf en je familie thuis.

De bespreking

Ons samenleven wordt geregeld door de bespreking. In de gele groep zijn zoveel werkers, dat ze onmogelijk samen kunnen vergaderen. Daarom sturen al de groepen een afgevaardigde naar de gele bespreking, die daarna alles aan zijn groep moet oververtellen. In de groene groep houden we de bespreking *per groep*. De twee andere groepen sturen als ze dat willen een afgevaardigde.

De besprekingsleider is een van de werkers, door hen zelf gekozen. Alle afspra-

ken worden door de bespreking gemaakt en ze blijven van kracht tot er een nieuwe afspraak voor in de plaats komt. Als je het dus ergens niet mee eens bent, moet je met een *beter* voorstel komen; anders blijft de oude afspraak bestaan. De thans geldende afspraken-lijst hangt in je lokaal. Natuurlijk moet je ervan op de hoogte zijn.

Bij verschil van mening zoeken we naar een oplossing, *die allen bevredigt*. Dit is buitengewoon belangrijk, want het is anders dan overal elders in de wereld. Overal op de hele wereld is het de gewoonte bij verschil van mening te stemmen. Hiertegen heeft Kees Boeke zich verzet. Hij zei, dat dát nooit een goede oplossing kan zijn, want:

Ten eerste kon de minderheid wel eens gelijk hebben.

Ten tweede zou de minderheid wrok blijven koesteren, dat betekent, dat zij zich ontevreden zou blijven voelen.

Hiermee heeft Kees groot gelijk gehad. Het is in de wereld werkelijk zo, dat er overal ontevreden groepen mensen zijn. Wij zoeken dus naar een oplossing, die *allen* bevredigt. Dit kost soms veel tijd en geduld, maar we houden toch vol, omdat we het werkelijk de beste manier vinden. Wij stemmen dus nooit.

De werkers hebben hier verschillende functies, dat zijn baantjes. De medewerkers vinden het erg goed, als sommige kinderen leren om zo'n baantje te vervullen. De meeste kinderen nemen ook heel graag eens een baan op zich.

In de groene groep kennen we de volgende functies:

- regelaar en hulpregelaar;
- besprekingsleider en schrijver;
- dienstploegleider;
- weekbegin-commissie;
- afgevaardigde naar de gele bespreking en naar de groene bespreking (andere groep);
- nakijker van de taal- en rekendozen;
- verzorger van de muurkrant;
- enz.

De *regelaar* is verantwoordelijk voor de groep, als de medewerker eens afwezig mocht zijn. Maar ook als de medewerker aanwezig is, helpt de regelaar om het stil te maken en helpt om de orde in

de groep te bewaren. Dit is vooral merkbaar op het dagslot, dat door de regelaar wordt geleid. Dit dagslot moet niet langer duren dan een kwartier, men moet er dus geen bespreking van maken. Toch is dit het moment om orde op zaken te stellen, kaartendozen te controleren, klachten aan te horen, dienstploeg op te lezen en mededelingen te doen.

Na het dagslot volgt dan de *dienstploeg*. In de groene groep maken we ons eigen lokaal schoon en ieder krijgt er zijn beurt, ongeveer eens in de veertien dagen. Als je flink doorwerkt met z'n tweeën kun je in een half uur klaar zijn. (Je laat je werk dan aftekenen en kunt op die manier na een poosje een schoonmaakproef doen.) Bovendien heeft onze groep eens in de week de taak om het hele gebouw schoon te maken. Dit slaat op het oude gebouw. De hele groep werkt dan samen en ook dat hoeft niet langer dan een half uur te duren.

Proef doen

Al het werk van de groene groep is ingedeeld in proeven. Voor elke proef krijg je een werkoverzicht, waarop het werk wordt afgetekend als het in orde is. Is het allemaal af, dan mag je proef doen, d.w.z. je moet soms een werkstuk inleveren en soms een schriftelijk werk maken. Daarna heb je dan een mondelinge proef, waarbij de medewerker je van alles moet vragen om te zien of je alles begrepen en onthouden hebt. Als dat allemaal goed gelukt is, ben je geslaagd en dan mag je aan een nieuwe proef beginnen.

Als je een bepaald aantal proeven hebt gedaan - en het zijn er heel wat - dan krijg je het groene diploma en dan word je geel.

De kleuren van het spectrum

Heb je wel eens gehoord van de kleuren van het spectrum? Dat zijn de kleuren van de regenboog. Leer ze meteen maar uit je hoofd: rood, oranje, geel, groen, blauw, indigo, paars. Voor paars zegt men ook wel eens violet. Indigo is heel donkerblauw. Als je overdag naar buiten kijkt, dan zeg je: 'Het is licht'.

Maar als je nu moest zeggen wat voor een kleur dat licht heeft? We noemen het wit. Dit witte licht bevat al de kleuren van de regenboog. Wist je dat? Je moet maar eens opletten als de zon op een regendruppel schijnt, als je geluk hebt, zie je al die kleuren schitteren.

De regenboog ontstaat alleen maar als de zon schijnt en het tegelijk regent. Want doordat de zon op de vallende druppels schijnt, breekt het witte licht in zeven verschillende kleuren uiteen. Maar al die kleuren samen vormen ook weer het witte licht. (Later als je ouder bent, leer je hier op de Natuurkundeles meer van.) Nu zul je misschien begrijpen, waarom Kees Boeke zijn Werkplaats niet wilde indelen in eerste, tweede, derde klas enz. Hij wilde niet zo'n scheiding tussen de verschillende groepen en ook niet het vervelende gevoel van zitten blijven. De groepen kregen hier de namen van het spectrum, zodat je altijd er aan kunt denken, dat al de kleurengroepen samen het geheel vormen, de hele gemeenschap, die dus eigenlijk de witte kleur heeft. Je kent al de groepen wel denk ik. Maar heb je wel eens van de rode groep gehoord? Daar wordt nooit over gesproken, maar hij is er toch heus. Het zijn de medewerkers! Die kleurenrij kom je overal tegen in de W.P. Ten eerste dus in de namen van de groepen. Ten tweede op het proevenoverzicht. Ten derde in de Werkplaatsvlag. En aldoor betekenen ze hetzelfde: Schijnbaar gescheiden zijn wij één geheel.

Enkele typische Werkplaatswoorden

Het woord *aidai* weet je nu al en ook wat *ronde* is. Nu moet je ook nog weten wat een zeevader is. Vroeger, als een jongen scheepsjongen werd, bleef hij soms maandenlang van huis. Hij was toch nog maar jong en zijn ouders waren misschien wel wat bezorgd voor hem. Daarom werd een van de matrozen aangewezen om zijn zeevader te zijn, zijn plaatsvervangende vader, zolang als ze op zee waren. Had die jongen dan moeilijkheden of begreep hij iets niet, dan kon hij zich altijd tot zijn zeevader wenden. Die stond altijd voor hem klaar. Dit woord hebben wij overgenomen. Als er een nieuwe werker

komt, krijgt hij ook een zeevader. Dat is een jongen (of meisje!) die hem helpt wegwijs te worden, die er op let, dat de nieuwe werker naar het goede gebouw gaat en die hem van alles vertelt en hem met van alles helpt en altijd voor hem klaar staat.

Weet je wat GEROMA betekent?

GEen ROMmel MAken.

Kees zei altijd, dat als iemand ergens iets neerlegt - waar het niet hoort - dan komt de volgende daar voorbij en legt er weer wat rommel bij. De derde, die er langs loopt, denkt: O, daar ligt toch al rommel, hup, die afgeknabbelde appel kan er nog wel bij, enz., enz., enz. Als je weer een tijdje later voorbij komt, ligt er al een hele hoop. Dus de eerste, die er mee begint, moet goed opletten wat hij doet; en alle anderen natuurlijk ook. Daar is ook weer een liedje van:

O hé, wat een strop!

Daar gaat weer een prop!

Roep 'm maar na, roep 'm maar na:

Geroma, Geroma!

Je begrijpt wel wie degene is, die nageroepen moet worden. Niet de prop!!!

Nu komt hand opsteken. Op vele scholen betekent het opsteken van de hand, dat je iets zeggen wilt. Gewoonlijk steekt men dan de wijsvinger van de rechterhand op. Wij steken de hele linkerhand op en het betekent héél iets anders. Wie zijn hand opsteekt, vraagt om stilte.

Het zou toch ook te gek zijn als je het stil wilt hebben, dat je dan zelf heel hard ging schreeuwen van Ssstttt! Stille! Houd je mond! Ssstttt! enz. Want dan maakt de persoon, die het stil wil hebben nog het meeste lawaai. Dus steken wij de linkerhand omhoog en ieder die dat ziet steekt ook de linkerhand omhoog en... houdt natuurlijk zijn mond. Het moet natuurlijk niet zo, dat je heel goedig je hand opsteekt en zelf blijft doorpraten.

Dus als één persoon stilte wil hebben, zijn het er binnen een halve minuut twintig (want ieder die het ziet, doet het ook) en binnen een minuut kan de grootste zaal stil zijn, zonder dat je iets hoort. Integendeel: steeds minder en minder wordt er gepraat en opeens is

het stil. Het is heel fijn om dat te beloven, het is net een wonder, zo vlug als het gaat als ieder meewerkt.

Nu we het toch over stilte hebben, nog iets daarover. Je hebt misschien iemand wel eens horen zeggen: Muziek wordt uit stilte geboren. Het is helemaal niet moeilijk om dat te begrijpen. Als je mooie muziek wilt maken, of aanhoren, moet je eerst in de goede stemming er voor zijn en je moet vooral heel rustig zijn. Als je ooit een concert hebt meege maakt, dan weet je wel hoe lang de dirigent soms staat te wachten. Het moet doodstil zijn, eerder begint hij niet. En hij heeft gelijk. Maar als je ooit op een concert geweest bent, dan weet je ook wat er gebeurt, nadat die heerlijke muziek heeft opgehouden. Dan ben je nog zo fijn in die sfeer en plotseling breekt er een oorverdovend kabaal los, een storm, een orkaan: het geklap van het publiek. Op de werkplaats houden we daar niet van. Wij blijven stil, heel stil na muziek. Wij klappen doodgewoon niet.

Nu zul je nog wat horen over de rondkijk. Er zijn een heleboel medewerkers, die niet eens weten wat dat is en het dus ook nooit doen. En het is toch zo praktisch. Als je met een hele groep uitgaat, is het voor hem, die de leiding heeft, altijd een hele verantwoording om allen weer thuis te brengen. Hoe gemakkelijk kan een kind ergens achterblijven, zonder dat de rest het merkt. Nu heeft Kees er dit op gevonden en het is heel eenvoudig: We houden rondkijk. Die rondkijk houd je, als je de weg naar huis weer wilt beginnen, dus onderweg. Maar om de rondkijk te kunnen doen, moet je eerst iets anders hebben gedaan en dat moet je doen vóór je van huis gaat. Iedereen staat klaar om te vertrekken, maar we gáán nog niet! We gaan eerst in een kring staan, zomaar lukraak, net zoals het uitkomt. Nu moet elke persoon goed kijken, wie er naast hem staat. Dat zijn er dus twee en die moet hij onthouden.

Nu gaan we op stap. We hebben veel plezier onderweg (hoop ik) en dan komt het ogenblik, dat we een boterham gaan eten of dat we weer naar huis gaan ofzo. In elk geval, het is een ogenblik, waarop we allen bij elkaar moeten zijn. Nu roept de leider: Rondkijk! Denk nu niet, dat je weer in een kring moet

gaan staan. Het is veel gemakkelijker. Je blijft gewoon zitten of staan, waar je bent en je laat je ogen rondgaan. Zie je de twee personen, die vanmorgen naast je stonden? Zie je ze allebei? Dan is het in orde en hoef je niets te zeggen. Maar mocht het gebeuren, dat je er een niet ziet, dat die er werkelijk niet bij is, dan moet je het ogenblikkelijk zeggen. En het mooie is, dat er nog iemand is, die hem mist. (Begrijp je dat? Zo niet, teken dan even een kring en probeer je de zaak voor te stellen.) Zo wordt de afwezige dus altijd door twee mensen ontdekt. Begrijp je, dat er ook twee personen waren, die keken of jij er was?

Tot slot zal ik je nog vertellen, wat de Bij is. Want misschien hoor je er wel eens iemand over praten, zo af en toe. De Bij is een soort schoolkrant, een blad, waarin werk staat (opstellen en tekeningen) van werkers uit alle groepen. Het is een heel aardig blad en heeft maar één gebrek: nl. het verschijnt zo zelden. Dat komt, omdat het een duur grapje is.

Als je dit leest, zijn je drie proefmaanden om, of bijna om. En dus ben je nu ook een werker geworden. Je bent een lid van onze Kindergemeenschap. Je moet daar eens rustig over nadenken.

Want het legt een zekere verplichting op, waarmee ik bedoel, dat jij nu medeverantwoordelijk bent voor de goede naam van de Werkplaats. Het is wel eens voorgekomen, dat de hele Werkplaats een slechte naam kreeg, doordat er eentje iets vervalends had gedaan. De mensen zijn erg gauw geneigd om te zeggen: O, op die school van Kees Boeke mag alles maar... Ze doen maar!! Jij weet nu zelf wel, dat alles niet toegestaan is, al heb je hier een veel grotere vrijheid dan ergens anders. Wij gunnen die vrijheid graag aan ieder kind, dus ook aan jou. Wij willen juist heel graag, dat jullie zelf leren nadenken en zelf beslissingen nemen. En dat je niet bang bent voor straf. Maar je moet die vrijheid ook verdienen. Ik bedoel, je moet weten waar die vrijheid ophoudt. Jijzelf moet leren voelen: tot hier en niet verder. Ik hoop, dat je begrijpt, wat ik bedoel, anders vraag je het maar aan je medewerker. Want dat is nu juist zo fijn: als iets te moeilijk voor je is, dan heb je immers je eigen medewerker, die jou

heel graag wil helpen met van alles. Je hebt van heel veel medewerkers les, maar er is er toch maar één, waar je heel speciaal bij hoort. De gele werkers hebben dat ook. Zij noemen die medewerker hun mentor. Je mentor kent jou heel goed en hij kent je ouders en hij weet alles en alles van je af, ook van vroeger, toen je nog niet op de W.P. was. Je kunt hem dus helemaal vertrouwen, hij komt altijd voor je op.

Je las zojuist: de mensen zeggen 'die school van Kees Boeke'. Maar denk er om, dat dat de naam van de school niet is. Kees zelf vindt het heel vervelend als de Werkplaats zo genoemd wordt (bijv. Boeke-school). Hij zegt: ten eerste moest het dan zijn Kees-en-Betty, want Betty heeft er minstens even hard voor gewerkt en ten tweede is de naam helemaal fout, want de school is van ons allen samen en daarom heet zij juist kindergemeenschap.

Kees en Betty hopen - en alle medewerkers hopen dat ook - dat er nog meer werkplaatsen en kindergemeenschappen zullen komen, liefst ook in andere landen. Daarom gaan zij nu ook met zo'n school (of tehuis) in een ver land beginnen. In Libanon, dat weet je wel.

Er zijn trouwens in verschillende landen al scholen, die op de W.P. lijken, het verschil is alleen, dat in die scholen de kinderen ook wonen. De leiders van die scholen vormen een soort van verbond en voelen voor het internationale werk. Helaas zijn er nog niet zo heel veel van die scholen.

Feestavond

Elk jaar wordt er een feestavond gehouden voor en door de groenen.

Deze avond valt meestal in oktober of november.

Eerst wordt er een commissie benoemd. Hierin hebben geen medewerkers zitting. De medewerkers bemoeien zich in het geheel niet met de voorbereidingen.

Meestal wordt er een vrijwillige bijdrage van de groepen gevraagd om de onkosten te bestrijden (voor iets lekkers wordt het meeste gebruikt).

Het is de gewoonte, dat alle medewerkers, die aan de groenen lesgeven uit-

genodigd worden.

Het is ook gebruikelijk, dat iedereen gekostumeerd komt.

Misschien is het ook wel aardig om de leiding uit te nodigen.

Enkele dingen, waaraan de commissie moet denken:

- a. De avond valt altijd op een zaterdag, omdat men dan 's zondags kan opruimen.
- b. De commissie, die alles voorbereidt, hoeft niet op te ruimen, maar moet er voor zorgen, dat er een opruimcommissie benoemd wordt. Dit is erg belangrijk.
- c. De commissie moet de uitnodigingen op tijd verzenden, zodat iedereen die avond kan vrijhouden.
- d. De avond begint om zeven uur en eindigt precies om half tien (de medewerkers moeten er een oogje op houden, dat dit inderdaad gebeurt).
- e. Er moet tijdig aan de leiding gevraagd worden, of de zaal beschikbaar is en of de groene groepen hem mogen hebben.

Liederen

In de proef waren ook enkele liederen opgenomen. Daarvan drukken we er twee af. ■

Noord, oost, zuid, west

Wij leven zo heerlijk met elkaar
In werk en spel hier jaar op jaar
Maar eenmaal, zie de dag is daar,
Dat wij zullen scheiden
En ons gaan verspreiden:
Noord, oost, zuid, west,
Net als jonge vogels uit het nest.

Dan gaan we de wijde wereld in.
Dat is voor ons een nieuw begin.
Dan leren wij 's levens diepe zin
En wij kunnen strijden
Tegen alle lijden,
Noord, oost, zuid, west,
Heel het korte leven, dat ons rest.

En denken wij dan in moeit' en strijd
Terug aan deze goede tijd
Dan zingen wij het wijd en zijd
Denkend aan de vrienden
Verspreid naar alle winden,
Noord, oost, zuid, west
Wij zijn allen vogels uit een nest.

In tijden van nood

In tijden van nood, als alle hulpen
wijken,
Dan schijnt soms een lichtstraal van
hoop in ons hart.
Houd open dat hart dan! Laat schijnen
die stralen
Want wie zo verhindert, vermeerdert
de smart.

Zelfs dan als het lijkt, dat alles is
verloren,
Dat 't mensdom ontaardt en de
wreedheid regeert,
Is diep in het wezen van allen
verborgen
De drang naar het hoogste, die harten
bekeert.

Wij mogen vertrouwen in 't goede de
mensen,
Hoe zeer ook het boze het nu nog
bedekt
Maar dan ook aan d'arbeid met kracht
en volharding
Tot eenmaal de Zon 't nieuwe leven
weer wekt.

Ingezonden brief

Kinderen a/d Dijk, 22 januari 1997

Redactie Mensenkinderen
p.a. CPS Amersfoort

Geachte redactie,

De ouderleesgroep-Mensenkinderen van de Jenaplanschool 'Onze gemeenschap', die onmiddellijk na het verschijnen van elk nummer van Mensenkinderen bij elkaar komt, heeft met verontwaardiging kennis genomen van een interview van een van Uw redactieleden met Prof. Perbølist. Wij vragen ons af waarom de redactie ruimte gunt aan de opvattingen van iemand die van wat een kind in de samenleving nodig heeft-Zweden is met Nederland vergelijkbaar-kennelijk de ballen verstand heeft. We rekenen er op dat we niet meer onaangenaam zullen worden verrast met vergelijkbare onzin in ons lijfblad.

Prof. Perbølist is nog niet met ons klaar. Eén van ons is in Zweden geboren en zal bij zijn eerstvolgende bezoek de man opzoeken en in het Zweeds van replek dienen. We zullen hem meteen wijzen op de stormachtige groei van het aantal Jenaplanscholen voor voortgezet onderwijs in zijn land. Niet alle Zweden zijn achterlijk!

Tenslotte moeten we nog een kritische opmerking over de manier waarop het artikel is afgedrukt. Er zitten echt te veel fouten in het Zweeds: till = tillt, mig = moug, Hur = Hør en eld = eldt, enz. Het zou kunnen zijn dat een deel van de fouten veroorzaakt is door de spellingvereenvoudiging die zojuist in Zweden is doorgevoerd.

Ouderleesgroep van Jenaplanschool
'Onze gemeenschap'.

Begeleiding

Een van de leerlingen van de Ba'al Shem Tov vroeg hem eens hoe het komt dat een mens die zijn Schepper trouw is en weet dát hij Hem nabij is, toch soms een gevoel van afstand en eenzaamheid ervaart. 'De oorzaak is duidelijk', antwoordde de Ba'al Shem Tov. 'Het gaat net zoals in deze wereld. Kijk eens naar de manier waarop een vader zijn kind leert lopen. Eerst laat hij het kind staan en houdt het vast. Dan gaat hij met gespreide armen tegenover het kind staan, omdat het zou kunnen vallen als het zijn eerste stapjes doet. Het kind loopt onbeholpen naar voren tussen zijn vaders armen en probeert steeds dichterbij hem te komen. Maar naarmate het kind nadert, gaat de vader steeds iets achteruit en hij gaat daarmee door totdat het kind heeft geleerd om zonder zijn hulp te lopen'

Chassidisch verhaal

Een boom is een prachtig ding

Een boom is een prachtig ding,
hij staat gewoon waar hij staat,
doet niet aan grotemensenpraat
en roept nooit: Grote stommeling!

Wanneer je iets misschien niet weet
of altijd alles weer vergeet
hij knikt maar liever: 't is wel goed,
en zegt nooit wat je doet of laten moet.

Dus zou 't er ooit een keer van komen
dat grote mensen plotseling
veranderen in bomen
door de wind gewiegd, gesust,
nou, dat was dan een prachtig ding,
dan hadden alle kinderen rust.

Hans Andreus

Muurbloem

Er zijn vele wegen,
maar de juiste weg
is de weg ertegen;
niet de weg eronder,
dat is onderkruiperij;
niet de weg erover
dat is pluimstrijkerij,
maar de weg ertegen
tegen alle wegen in
en dat is van de wijsheid
nog maar het begin.

Bertus Aafjes

